

SANAT KAVRAMI VE TANIMI

Toplumsal yapının bir ürünü olarak ortaya çıkan sanat, bazı düşüncelerin, amaç, duygu ve durumların deneyimlerinden yararlanılarak, beceri ve hayal gücü kullanılarak aktarılmasıdır. Aynı zamanda yaşam tarzının bir ifadesidir. Bir duygu, tasarı, güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık, bir şeyi oluşturma sürecinde gösterilen ustalık ve zanaat gibi kavramlara karşılık gelmektedir. Esasen, bir arama ve sorgulama biçimi olarak bir duygunun bilerek ve isteyerek diğerlerine aktarma sürecidir. Tolstoy'un aktardığına göre, doğanın güzelliğinin yansıtılmasından başka bir şey değildir ve amacı hazdır. Kant'a göre ise insan kendi dışındaki doğada gerçeği, kendi içinde iyiyi arar. Bunlardan biri saf aklın diğeri ise pratik aklın işidir. Bu iki kavrama aracı dışında Kant'a göre bir de yargıda bulunma ve karar verme yeteneği vardır ki hazzı üreten de bu yetenektir. Arapça bir kelime olan sanat, sana'a kökünden gelen yapmak, üretmek anlamını taşımaktadır. Bununla bağlantılı olarak bir insan işi, bir insan yaratması olarak, insanın kendini ifade etme yollarından biri olarak değerlendirilir. Sanat aynı zamanda çeşitli filozofların tartışmalarında da kendine yer bulmaktadır. Örneğin Aristo'ya göre sanat taklittir. Bu aşamada taklit hem sanatçının taklit etme yeteneğine hem de bir taklit ürünü olan sanatçının eserlerine atıfta bulunmaktadır.

Sanatın Öğeleri

Sanatın dört temel ögesi bulunmaktadır. Sanatçı yani yaratıcı özne: estetik bilgiye sahip olması beklenen özgün etkinliklerde bulunan kişidir. Sanat olayından rol oynayan, hissettiklerini, güzellikleri ve olayları ifade eden ve aktaran kişidir. Bir anlamda estetik etkinlik içerisinde estetik varlık karşısında var olan öznedir. Söz konusu özne, irade sahibi, bilinçli ve bundan dolayı etkin insandır. Toplumsal yapı ile doğrudan bağlantılı ve ilişkilidir. Temsil ettiği toplumun kavramsal, simgesel, imgesel değerlerini bildiği için araştırma, deneyim ve yaratımlarında bunları, ifadelendirebilme yetenekliliğine ulaşmak durumundadır. Aynı zamanda sanatçının en önemli vasıfları arasında gerçekleri görebilmesi, toplumu anlayabilmesi ve tüm bunlar için sistemli düşünmesi gerekmektedir. Sanat eseri: Yapıt ya da nesne olarak değerlendirilmektedir. Sanatın niteliğini ortaya koyan ve sanatın temel öğelerinden biridir. Yaratıcılığın ve hayal gücünün bir ifadesi olarak ortaya çıkan nesnedir. Söz konusu eser, süje ile obje arasındaki estetik ilişkiden doğmaktadır. Bir tasarım süreci sonunda özne olan sanatçı, öznel dünyası içinde duyumlayıp algıladıklarını estetik bir değer ile sanat eserine yansıtmaktadır. İzleyici ve ya muhataplar karşısında estetik tepki doğurması beklenen eser, tek tip üretimden fazlasını ifade etmektedir.

Sanat alıcısı: Okuyucu, dinleyici ve seyirci gibi kitlelerin oluşturduğu alanı kapsamaktadır. Sanat eserine yönelik algılama ve anlamlandırma sürecine dâhil olan kitle, sanat eseri ve sanatçı ilişkisi bağlamında sanatın değişkenlerinden birini oluşturmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde sanatçı ve alıcı arasındaki ilişki sürekli değişkenlik göstermiş, toplumların sanata olan ilgisi ve bakış açısı bu ilişkinin yönünü belirlemiştir. Doğa ve ya toplum: Sanat toplumsal yaşama ve doğaya bağlı olarak ortaya çıkmış ve biçimlenmiştir. Sanat, toplumsal gerçeklerden kaynaklanan, gerçekleri yansıtan, değişimi destekleyen kültürel bir öğedir. Sanatın İşlevleri Sanat aynı zamanda insanların birbirine yakınlaşp çeşitli konu ve nesnelere üzerinde bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. İnsanların iç duygusunu hareket ettirerek estetik haz almalarına neden olmaktadır. Bu sebeplerden ötürü sanatın; eğitsel, yapıcı, estetik haz verme ve kültürel işlevleri bulunmaktadır.

SANATIN ORTAYA ÇIKIŞI

Sanat ve sanatsal üretimin doğuşu, insanlığın doğuşuna kadar uzanmaktadır. Yapılan arkeolojik çalışmalar, ilk insanların bile sanatsal faaliyetleri hakkında bilgi vermektedir. Yaşamını sürdürmek için yaratmak durumunda kalan insan, silahtan yeme-içme aletlerine ve çeşitli araç gereçlere kadar sürekli üretmek zorunda kalmış, sanatsal üretime katkıda bulunmuştur. Bunun yolu insanoğlunun doğayı dönüştürme gücü olarak belirlenmiştir. İnsan, doğayı dönüştürmeye başladıkça hem ihtiyaçlarını karşılayacak ortam ve araç gereçleri üretmiş hem de toplumsal bir etkinlik olarak sanatsal faaliyetlerde bulunmuştur. Sanatın ortaya çıkışı ile ilgili ilk ipucu ilkel dönem ile başlatılmış olmasıdır. Sanat tarihi ile ilgili çalışmaların çoğu genelliği ve çoğu şeyi çağrıştırmamasından dolayı ilkel sanat, ilkel toplumda sanat kavramlarını kronolojik sıranın en üstüne yerleştirmektedir. Ancak Gordon Childe'in de insanlığın tarihsel gelişim seyri olarak belirlediği ve sanatın ortaya çıkışını anlatacak en iyi dönemsel farklılık, Paleolitik Çağ, Neolitik Çağ ve Uygarlık Çağı'dır. Paleolitik Çağ

Henüz madeni tanımayan insanoğlu, bu çağda araç ve gereçlerini taş, ağaç ve kemikten yapmıştır. Yontma veya Eski Taş Çağı olarak da adlandırılmaktadır. Mağara ve doğal barınaklarda yaşayan insanoğlu, göçebe yaşayarak ve avcılık toplayıcılık ile geçinmektedir. Bu dönem sanatı mağara sanatı olarak bilinmekte, taştan yontularak baltalar, mızraklar ve kesici aletler yapıldığı anlaşılmaktadır. Hatta çeşitli hayvanların kemik ve dişlerinden kabartma ve kazı yöntemi ile eserler ortaya konduğu çeşitli kazılar ile ortaya çıkmıştır. Bu döneme ait eserler genel olarak küçük heykeller olarak bilinmekte, özellikle hayvan figürleri ön plana çıkmaktadır. Neolitik Çağ Yeni yada Cıvalı Taş Dönemi olarak da adlandırılan Neolitik Çağ'da, üretici ve yiyecek ekonomisi egemendir. Bu dönemle birlikte insanlar kümeleşme eğilimi göstererek toplumsallaşmanın başlamasına neden olmuştur. Kullandıkları araç gereçleri daha yetkin bir hâle getirmeye başlayan dönem insanları çanak-çömlek tekniği gibi yeni teknikler ortaya çıkarmıştır. Toplayıcılık ve avcılıktan yerleşik düzene geçmeye başlayan insanlar, bitkiler yetiştirmiş, hayvanları beslemiş ve yiyecekleri stoklamayı öğrenmiştir. Hayvanların evcilleştirilmesi, tarım düzenine geçilmesi ve küçük köylerin oluşumu bu döneme rastlamaktadır. Elbette tüm bu nedenler sanatın ve uygarlığın gelişmesine neden olmuştur. Bu dönemle birlikte Eski Taş Çağı'nın natüralist sanatı, yerini geometrik motiflerin kullanıldığı sanata bırakmıştır. Uygarlık Çağı Uygarlık Dönemi, Gordon Childe'in çalışmaları neticesinde günümüzden yaklaşık beş bin yıl öncesinden başlatılmaktadır. Bu dönem içerisinde küçük bronz heykelcikler, kadın heykelcikleri, altın, gümüş ya da tunç idoller, kama, mızrak ve bilezikler gibi araçlara rastlamak mümkündür. Bu tarz sanatsal üretimler, Alacahöyük'te yapılan çalışmalar ile de ortaya çıkarılmıştır. Maden dönemi olarak da adlandırılan bu çağın ilk dönemlerinde, geyik, boğa heykelciklerine de rastlamak mümkündür. Uygarlık dönemi arkeologların yapmış olduğu sınıflamaya göre dört döneme ayrılmaktadır. Bunlar; Tunç Çağı: Bu dönem içerisinde çeşitli araç gereçlerin ve silahların yapımında kalay ve bakırın karışımından elde edilen tunç kullanılmıştır. Tarım kültürünün devam ettiği dönemde tunç madeni değerli sayılmış, sulama yoluyla artı ürün elde edilmiştir.

Demir Çağı: Geç Tunç Çağından sonra geçişi temsil eden bu dönemde, bakır ve tunçtan sonra demirin bulunması, birçok alanda gelişimin yaşanmasına olanak sağlamıştır. Bakır ve tunçtan daha kolay bulunan bir maden olduğu için kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu nedenden dolayı daha zor bulunan tunç madeni ile yüzük, bilezik, iğne gibi eşyalar yapılırken kısa süre içinde demirden balta, sapan, kılıç gibi malzemeler yapılmış, tüketimi sağlanmıştır. Feodal Dönem: Köleci düzenin bir sonucu olarak ortaya çıkan dönemde, toprak mülkiyeti üzerinden toplumsal ve ekonomik bir sistem ortaya çıkmıştır. Feodalizm de Batı Avrupa'da ortaya çıkmış ekonomik, siyasal ve sosyal sistemin adıdır. Derebeylik düzeni olarak da bilinen dönem içerisinde lord ya da senyör gibi toprak sahipleri serf adı verilen köylüleri çalıştırarak, artı üründen çok az miktarda pay sahibi olmalarını sağlamıştır. Bu sistem içerisinde en belirgin özellik toprağın hiyerarşik bir düzene bağlanmasıdır. Kapitalist toplum dönemi: Feodal dönemin sonunda coğrafi keşiflerin ve ticaretin canlanması, insanların şehirlere göç etmesi, deniz yollarının keşfi, Sanayi Devrimi ve bilimsel gelişmeler yeni bir toplum düzeninin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle sanayileşmenin hızla gelişmesi sonucu, burjuvazinin ağırlığını koyması, yeni üretim biçiminin ve sınıflaşma olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

SANATIN TARİHSEL DÖNEMLERİ

18. Yüzyıl Öncesi Klasik Dönem olarak da adlandırılan bu tarihsel süreç içerisinde sanatta inançların egemen olduğu anlayışlara rastlamak mümkündür. Bu dönem içerisinde sosyal gelişmeler, yönetim şekilleri, toplumsal yapı sanatın içeriğini ve sanatsal faaliyetlerin oluşumunu belirlemiştir.

Antik Yunan Dönemi

Bu dönemde çok tanrılılık esastır. Din toplumsal yapıda birçok alanda olduğu gibi sanat üzerinde de etkilidir. Sanatın çeşitli dallarında biricik öge dinsel motif ve kaygılardır. Bu bağlamda özellikle heykeller tapınakların vazgeçilmez unsurları olmuştur. Ayrıca tapınak mimarisi de Yunan sanatının en önemli yapı türü olarak kabul edilmektedir.

Rönesans Dönemi

Rönesans sanatı Antik Yunan ve Roma sanatının yeniden doğuşu anlamına gelmektedir. Tek tanrılılık dönemi olarak kabul edilen bu sanat tarihinde, dinselğin yanında laik anlayışlar da egemen olmaya başlamıştır.

Akılcılık Dönemi

Gerçekçilik (akılcılık) dönemini ise romantizme tepki olarak ortaya çıkmış, toplumun gündelik ve olağan yaşamının işlenmesini önermiştir. Romantizm düşüncesinin aksine, gözlemlere dayanan toplum ve günlük yaşantıyı yansıtmayı amaçlamıştır. Sanatçının yansız olması gerektiğine inanan gerçekçilik, topluma bakan sanatçının gerçeği olduğu gibi yansıtması gerektiğine inanmaktadır.

Romantizm Dönemi

Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkeleri etkisi altına alan bir akımdır. Duygusallık, özgürlük, yurtseverlik, doğa sevgisi ve heyecan gibi konular ön plana çıkmıştır. Siyasette, edebiyatta olduğu gibi müzik ve plastik sanatlarda da kendini gösteren akım, estetiğini kişisel duygulara dayatmaktadır. Duygu, coşku ve sembollere aşırı yer veren akım, özgürlüğün ve hayal gücünün ön planda olmasına gayret göstermiştir.

SANAT VE SANAT SOSYOLOJİSİ

GİRİŞ

Sanatın, sosyolojinin inceleme konuları arasına girmesinde 1960'lı yıllardan sonra gelişen post-modern yaklaşımların yanı sıra kültür, ideoloji, iktidar gibi kavramların ön plana çıkması büyük rol oynamıştır. Her ne kadar sanatın toplumdaki konumu veya sanat ile toplum arasındaki ilişki, sosyolojinin ilk dönemlerinde merkezi bir yere sahip olsa da sanat sosyolojisi, süreç içerisinde sosyolojinin bir alt disiplinine evrilerek konuları, ilgi alanları, teorik ve metodolojik yaklaşımları açısından derinlik ve çeşitlilik kazanmıştır.

Sanat sosyolojisi, sanat yapıtının oluşumunda toplumsal çevre koşullarının rolünü, kimin sanatçı, neyin sanat olduğunu, toplumsal yapı ile sanat arasındaki ilişkiyi, sanatın üretilme koşullarını, toplumdaki sanatsal etkinliklerin özelliklerini, toplumların güzellik anlayışlarını, bu anlatımlardaki değişimleri kendi yöntemleriyle anlamaya ve açıklamaya çalışan bir disiplindir.

SANATIN ANLAMI VE KAPSAMI

Sanat, insanlar tarafından yaratılan, estetik değere sahip yapıtları ifade eden bir kavramdır. İnsanların düşüncelerini, duygularını ve dünya görüşlerini ifade etmek için kullandıkları bir araç olan sanat, insanların hayatlarını anlamlandırma sürecine yardımcı olan güzel, anlamlı ve değerli ürünlerdir. Sanatçılar ise estetik değere sahip yapıtları üretebilme yetenekleri sayesinde resim, heykel, müzik, tiyatro, sinema, fotoğrafçılık, dans ve yazın gibi farklı araçlarla bu amaca hizmet ederler.

Bir sanat eseri, belirli bir tarihsel dönemde yaşanan kolektif deneyimleri yansıtmaya bakımından toplumsal yaşamın izlerini taşır. Bu bağlamda sanattan hareket ederek bir toplum hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Sanat sosyolojisinin temel paradigmalardan biri olan bu yaklaşıma göre sanatsal deneyimler, aynı zamanda toplumsal deneyimlerin de bir parçasıdır. Estetik bir boyutta cereyan eden sanatsal deneyimler, toplumsal yaşama dair imge ve simgelerin aktarımı üzerinden ilerler.

SANATIN TÜRLERİ

Sanat her ne kadar kişinin duygularını, düşüncelerini, hayallerini ya da izlenimlerini çizgi, renk, biçim, ses, söz ve ritim gibi araçlarla anlatma biçimi olsa da kültürel ve toplumsal bir üretim olması bakımından gizli yahut açık bazı işlevlere sahiptir. Bunlar bireysel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılır.

Uygarlığın gelişimine önemli katkılar sunan ve insanlar arasındaki dayanışmayı artıran sanat, kendi içinde farklı dallara ayrılmakta ve tarihsel süreç boyunca farklı biçimlerde tasnif edilmektedir. Konu, malzeme ve teknik açıdan farklı şekillerde sınıflandırılan sanatı, genel olarak endüstriyel sanatlar (zanaat) ve güzel sanatlar olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür.

Dokumacılık, kuyumculuk, kunduracılık gibi insanların belli bir maddeye dayalı olan gereksinimlerini karşılamak için yaptıkları ve belirli bir öğrenim, beceri ve deneyim gerektiren uğraşlara zanaat denilmektedir. Malzemelerin şekil verilerek yorumlandığı, estetik bir içerikte sunulduğu ve başka biçimlerde üretildiği için zanaat da bir çeşit sanat; zanaatkâr da sanatçı olarak kabul edilmektedir. Bir şairin bilinen kelimelerle yeni bir metin yazması gibi zanaatkâr da bilinen malzemelere duygu ve düşüncelerini yansıtarak yeni bir şey üretmektedir. Her ikisi de doğada bulunmayan ve insana fayda sağlayan yeni bir şey ortaya koymaktadır. Ancak sanat ile zanaat arasında birtakım farklar bulunmaktadır: Sanat için yaratıcılık ilkesi bir zaruretken zanaat için böyle bir gereklilik yoktur.

Sanatta güzellik ve estetik önceliğe sahipken zanaat da daha çok fayda öncelenmektedir. Yine sanat, insanın duygu ve düşüncelerini ifade etmek, estetik kaygılar güderek ruhunu dinginleştirmek amacıyla yapılırken zanaat ise daha çok maddi kazanç elde etmek için yapılmaktadır. Sanat eserleri kişisel, özgün, eşsiz, kalıcı ve evrensel iken zanaat eserlerinde böyle bir durum söz konusu değildir.

Klasik tasnife göre güzel sanatlar, maddeye biçim veren görsel/plastik sanatlar (Resim, Heykel, Mimari, Kabartma, Hat, Tezhip, Minyatür); sese ve söze biçim veren fonetik sanatlar (Müzik ve Edebiyat) ve harekete biçim veren ritmik sanatlar (Tiyatro, Bale, Dans, Opera ve Sinema) olmak üzere üç farklı kategoride değerlendirilmektedir.

SANAT SOSYOLOJİSİ

Sanatsal ürünler ile toplumsal yaşam ve sanatsal gelişim ile toplumsal gelişim arasında doğrusal bir ilişki hakimdir. Her sanat eseri, üretildiği toplumun kültürünü, dinini, ahlâkını, insan ve doğa anlayışını, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik durumunu biçim ve içeriklerinde yansıtır. Sanat sosyolojisi

açısından sanatçılar da tüm insanlar gibi belirli toplumsal ve tarihsel koşullara bağlıdırlar ve bu koşullar tarafından şekillenirler (Wolff, 2000: 32). Bu sebeple sanat üretimi, sanatçının münferit olarak değil başka insanlara veya o toplumun sanat geleneğine dayalı olarak yapılan kolektif bir süreçtir. Sanatçı, içinde büyüdüğü toplumun kültürüne, tarihine, onu kuşatan toplumsal olaylara kayıtsız kalmaz. Bu açıdan toplumsal bir varlık olan sanatçının ürettiği sanat yapıtı da toplumsal bir üründür. Nitekim sanatçı toplumun dışında ve üstünde yaratıcı bir kişi, bireysel bir deha değildir. O da diğer tüm bireyler gibi bir toplumda doğar, yaşar ve bu toplumun özelliklerini eserlerine aktarır. Sanat eserlerini değerlendiren ve bunlardan haz duyan kişiler de sonuç itibarıyla toplumsal öznelere. Bu açıdan insanların estetik yargıları da toplumun kültüründen, inançlarından, ekonomik ve politik ilgilerinden bağımsız olamaz.

1950'lerden sonra sosyologların daha çok yöneldikleri sanat olgusu, günümüzde sosyolojinin bir alt dalı olmuştur. Özellikle Fransa ve ABD'de Sanat Sosyolojisi'nin alanını sistematik olarak toparlamak ve yeni tartışmalar açmak amacıyla büyük çabalar sarf edilmiştir. Her ne kadar sanat ile toplum arasındaki ilişki ve sanatın toplumdaki konumu, sosyolojinin ilk dönemlerinde merkezi bir yere sahip olsa da sanat sosyolojisinin zamanla gelişim göstermesi dikkat çekicidir. Sanat sosyolojisinin teorik ve metodolojik yaklaşımları açısından çeşitlilik arz eden mevcut çabalarını, sanatın "yeniden keşfi" olarak yorumlamak mümkündür. Bu yeniden keşif sayesinde Resim Sosyolojisi, Heykel Sosyolojisi, Şiir Sosyolojisi, Müzik Sosyolojisi, Roman Sosyolojisi, Sinema Sosyolojisi, Tiyatro Sosyolojisi gibi farklı alt dallar ortaya çıkmıştır. Bu alt dallarıyla birlikte Sanat Sosyolojisi, bir sanat dalını, bir sanatçıyı veya bir dönemi; sanat ürünlerindeki figüratif kodların çözümlemesini; kültür nesnelere üretimi ve tüketimini; buna yön veren kurumları; toplumsal düzlemdeki farklı estetik alanları ve imgelemleri incelemektedir.

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri de şüphesiz sanatsal yaratıcılıktır. Bu bağlamda sanatın insanla yaşıt olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Nitekim sanat sosyolojisinin entelektüel kökenleri çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır ki insanın sanatla olan ilişkisine dair tarihsel süreçte pek çok düşünce geliştirilmiştir. Süreç içerisinde sanat ile toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi irdeleyen ve sanatı daha çok kültürel bağlamda değerlendiren birçok felsefi çalışma yapılmıştır. Ancak sanatın toplumsal yapı içindeki yerini, kurumlaşmasını, diğer sosyal kurumlarla olan etkileşimini ve işlevlerini daha sistematik açıdan sorgulayan ilk çalışmalar, sosyolojinin bir bilim dalı olarak kabul edildiği XIX. yüzyıldan sonra ortaya çıkmıştır.

GİRİŞ

Belli bir yöntem, bilgi ve kurallar çerçevesinde yapılan bir işi, belli bir estetik duyguyu yansıtabacak şekilde gerçekleştirme eylemine sanat adı verilir. Yunanca tekhné ve Latince ars terimlerinden türeyen sanat kavramı, ilk ve ortaçağ boyunca zanaattan ayrılmamış olup söz konusu dönemde kuralları belirlenmiş bir zanaatı uygulama anlamına gelmiştir. Estetik ise genel olarak sanat ya da güzellik alanında söz konusu olan değerleri konu alan felsefe disiplini. Estetik, güzellik nedir? Güzel diye nitelediğimiz şeyi, güzel kılan etmenler nelerdir? Bu etmenler öznede mi bulunur? Estetik birtakım standartlar var mıdır? Estetik tecrübeden üretilebilir mi? Sanat eserlerinin doğa ile ilişkisi nedir? Sanata karşı olan estetik tepki ile doğaya karşı olan estetik tepki arasındaki farkı nedir? Güzellik, iyilik, doğruluk gibi değerlerde hangi ortak ve farklı özellikler vardır? Bir nesne ya da esere güzel diye değer biçerken bize etkileyen unsurlar nelerdir? Bu ölçütler bilinçdışı mıdır yoksa bilinçli midir? sorularını cevaplamaya çalışır.

ESTETİĞİN KISA TARİHİ

Bağımsız bir bilgi dalı olarak estetik, on sekizinci yüzyılda Baumgarten (1750-1758) ve özellikle de Kant (1790) tarafından kurulur. İlk kez Baumgarten estetik sorunları özel bir kavram altında toplamış ve bu alana estetik demiştir. Ancak bu estetik sorunların daha önce incelenmediği anlamına da gelmez. Bu sorunlar antikiteden bu yana birer felsefe sorunu olarak ele alınıp incelenmiştir. İlk kez bir güzellik kuramı ortaya koyan kuşkusuz Platon olmuştur. Aristoteles'e gelince Poetika adlı yapıtında dram sanatından ve tragedyaya özgü kurallardan söz etmesine karşın doğrudan doğruya güzeli değil, güzeli açıklayan sanatı ele alır.

ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

Sanat felsefesi, düşünce tarihinde filozoflar tarafında geliştirilmiş sanat teorileri bütünüdür. Eski estetik (özcü sanat felsefesi) bir açıdan bir sanat felsefesidir. Ancak çağdaş sanat felsefesi (anti özcü), felsefenin bir dalı olduğu için teorilere dayalı olmakla birlikte, çağın gereği, bu teorilerin laboratuvar verilerinden kopuk olması düşünülemez. Sanat felsefesi estetiğin kuramsal yanı gibidir.

ESTETİK VE SANAT TARİHİ

Estetik, sanatla, sanatın ürettiği duygu ve düşüncelerle ve sanatın sağladığı özel yorumlarla ve yorum çeşitleri ile ilgili gözlemleri temel alır. Bu nedenle estetik, sanat tarihindeki olgulara, algı ve duyarlarla nasıl bilindiğine ilişkin gözlemlere, sanat ve sanatçıya olan tepki hakkında konuşurken kullanılan dil üzerine düşüncelere bağlıdır.

ESTETİK VE ELEŞTİRİ

Estetik ve eleştiri arasında da bir işbirliği söz konusudur. Estetik ve sanat eleştirisi birbirlerine çok yakın alanlar gibi görünmektedir. Estetik araştırma metafizik düzeyde iken bir sanat eleştirisi kavrayışından oldukça uzaktır. Eleştiri ile estetik arasındaki uzaklık birinin kurama, öbürünün uygulamaya yakınlaşması ile azalmıştır.

ESTETİK VE SOSYOLOJİ

Her sanat yapıtı bir kültür ürünüdür. Kültür düzeyi insanların buluşma yeridir. Toplumsal yapıyı bilmeden bir toplumun sanatını anlamak ve açıklamak mümkün değildir. Sanatsal yaratıların toplumsal işlevini çözümlenmeden de sanatın toplumsal yapı ve toplumsal değişme üzerindeki etkilerini saptamak ve değerlendirmek olanaksızdır. Çünkü her sanatsal yaratı belli bir toplumsal, tarihsel ortamda ortaya çıkar. Sanatsal yaratılar aynı zamanda kimi toplumsal gerçekleri daha iyi anlamamızda ve açıklamamızda bize yardımcı olur. Sanat toplumsal bir olgudur. Toplumsal bir olgu olması nedeniyle de toplumbilimcilerin etkinlik alanına girer.

ESTETİK VE BİLİM

Bilim adamı, insanın doğa ile olan nesnel ilişkilerini, dış dünyasını değiştirmeyi amaçlar. Sanatçı ise insanın öteki insanlarla olan öznel ilişkilerini, iç dünyasını değiştirmeye çalışır. Her ikisi de yaratıcı eylemlerdir. Bilim adamı bilgimizi zenginleştirerek doğa üzerindeki egemenliğimizi biraz daha pekiştirmiş olur, sanatçı ise toplumsal bilincimizi daha yüksek bir düzeye ulaştırmaya çabalar. Bilim ve sanat konusunda üzerinde durulması gereken konulardan biri de yöntem meselesidir. Bilim, bilimsel yöntem yardımı ile bilgi üretir ve her bilim dalının kendine özgü yöntemleri vardır. Oysa sanatın kendine özgü bir yöntemi yoktur. Elbette sanatsal yaratılar ortaya konulurken belli bir yol izlenmektedir. Bu anlamda her sanat dalının kendine özgü bir yaklaşımı vardır. Sanatın da bilim gibi konusu ya da konusunun nihai amacı insandır. Bilimsel incelemelerin konusu insana ilişkin olgulardır.

Ve onun ihtiyaclarını daha iyi biçimde karşılamaya yöneliktir. Bilim ve sanat arasındaki temel farklardan bir diğeri de olguları ele alış biçimleridir. Bilim soyutlama sürecine dayanarak nesnel gerçekliği anlamaya betimlemeye ve açıklamaya çalışır. Bunu yaparken bilim, duyumsal ve sezgisel bilgiden çok mantıksal bilgiden hareket eder. Bir soyutlama yöntemi olan bilim, somut gerçekleri soyut gerçeklere dönüştürür. Ancak toplumsal bilimlerde soyutlama toplumsal ilişkilerin karmaşıklığı nedeniyle oldukça güçtür.

ESTETİK VE EVRENSELLİK

Estetikte, çağlardan çağlara değişmeyen evrensel yargılar yoktur. Her çağ doğru ve iyi de olduğu gibi güzeli de kendi bakış açısına göre değişikliğe uğratar ve belirler. Bu nedenle bilimsel bakış açıları da ahlak görüşleri de sanat anlayışları da çağdan çağa değişir. Hatta aynı çağda bile herkesi kuşatan bir estetik anlayışı söz konusu değildir. Estetiğin çağdan çağa değişmeden kalan kuralları bulunsaydı eğer estetik yargılar ortaya koymak çok kolay olurdu. Ancak her çağda geçerli belli estetik kurallar, belli estetik yargılar yoktur.

ESTETİK VE NİTELİK

Sanatçı yapıtını oluştururken nicelikselden yola çıkarak nitelikleri kurar. Bir yapıtın görünür niceliksel özellikleri onun değeri ile ilgili değildir. Estetikte değer sorunu bizi doğrudan doğruya niteliklere bağlar. Bu nedenle estetik araştırmasının temelini nitelikler araştırması oluşturur. Gerçekte bilim ve sanat ayrımı niceliksel ve niteliksel ayrımında yatar. Niceliksel olan bir nesnede sayılar ya da ölçülerle ilgili olandır. Bilimsel saptamaları açık olandır. Niteliksel olan ise bir nesnede durumlarla, konularla ilişkilerle ilgili olandır. Estetik bir bilim olarak kurulacaksa bu bilim bir nitelikler ve değer yargıları bilimidir.

ESTETİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Güzel Kavramı İnsan var olduğu günden bu yana güzelin peşine düşmüştür. Giderek güzeli düşünmeye, onu özel olarak konu edilmeye başlamıştır. Güzeli yaratan insan elbette onun ne olup ne olmadığını düşünecek ve “Güzel insan için ne kadar önemlidir.” bunu da tartışacaktır. Güzel nedir? Güzelin özü nedir? Güzel insan yaşamına niye katılır? Neden varlığı heyecan yokluğu sıkıntı verir? gibi sorular her zaman sorulan sorular olmuştur. Ancak bu sorulara verilecek tam ve kesin bir yanıt yoktur. Her zaman bu sorular vardır ve bu sorular zaman içinde değişik anlamlar kazanmıştır. Güzel kavramı davranış biçimleri ile ilgilidir. Çok eski tarihlerden bu yana insanoglu güzel kavramını çok geniş kapsamlı almış, onu aynı zamanda davranış biçimlerine bağlayarak ahlaka götürmüştür. Yaşamda olduğu gibi düşüncede de iyi ile güzel birbirlerine geçmiş gibidir. Estetikçiler ile ahlakçılar alanlarını birbirinden ayrı tutmak için, güzeli iyi ile karıştırmamaya özen gösterebilirler de bu iki şey sık sık birbirine karışır. Geçmişin filozof estetikçisi gizemci bir tutumla o görünmez güzeli araştırırken sanat yapıtından yani gerçek güzelden uzaklaşmıştır. Yeni Çağ'ın yeni değerleri ile birlikte estetikçi bu verimsiz estetiğin yerine bilimsel bakış açısına dayanan yeni bir estetik getirmeye yönelir. Bu yeni yol ise metafizikten fiziğe inmek ayaklarını yere basmak demektir. Güzel'in çağdaş anlamı duyulur alanında kendini gösterir. Buna göre bugün güzel bize bir kendinde şey olarak değil o ilişkilerde durumlarda tutumlarda sezilen, karşıtıklarda, çelişkilerde, çatışıklarda, biçimlerde ve anlamlarda belirir. Güzel karşıtıyla bütünleşen, karşıtı olmadığı zaman yokluğa gömülecek olan öğelerin bir araya geldiği bir şey olarak ortaya çıkar.

Estetik Tavır

Estetik tavır nedir? İnsanın belli bir estetik değere sahip nesne ya da sanat eserini, sanatın bizatihi kendisini, onu nasıl değer ve algısal niteliklerine kıymet takdir edecek ve sonuçta estetik bir yaşantı içinde kalacak şekilde yaklaşma imkânı veren duruş veya zihin hâlidir.

Estetik Yargı

Estetik araştırma bir nitelikler araştırması olduğundan bu araştırmada ortaya konulacak yargılar niteliksel yargılar olacaktır. Bu yargılar ayrıca bir varoluşsal durumdan çok bir değer belirlediklerinden, değer yargıları olacaktır. Estetik araştırma bir nitelikler dolayısıyla bir değerler araştırmasıdır. Estetikte her yargı değer açısından bir niteliğin belirlenmesine dayanır. Nitelikler bir nesnede durum ve konu ile ilişkili olduğundan ölçülebilirlikten uzaktır.

Estetik Yargı Olarak Güzel Ve Çirkin

Estetikte “güzel” değerli olan, “çirkin” ise değersiz olandır. Çirkinde çağdaş estetik açısından, bir biçimsel tutarsızlık, bir plastik uyarsızlık söz konusu değildir. Çağdaş estetikte çirkin, yalnızca başarısız olan, anlatamayan, anlatımda eksik kalandır. **Estetik Değer**

Değer, insan yaşamında hem evrensel hem bireysel ile kendini gösterir. Bu açıdan bir değer yargısı nesneyi nesnel özellikleri ile belirlerken belirleyen benin, öznel özelliklerini de ortaya koyar. Değer insanın dünyaya dokunuşuyla ortaya çıkar. Değer insanın öngörülleri ile ya da amaçları ile ilgilidir. Estetiğin amacı bu nesnelleşmiş özneli evrenselleştirmektir. Bu çağdaş estetiğin temel sorundur. Bir yapıtı üst düzeyde kavramak, ondaki nitelikleri kavramalara götürebilmek ya da bir başka deyişle ondaki nitelikleri kavramsal düzeyde ayırtırmaya tabi tutabilmek demektir.

Estetik Nesne

Estetik nesne ne demektir? Güzellik değerinin taşıyıcısı olan ve estetik bir beğeniye sahip bulunan

insanın, kendisine yöneldiği nesne, insanın estetik ilgisinin veya estetik tavrının konusu olan her şey estetik nesne kategorisi içine girer. Estetik nesne, karşısında estetik tavır alınan, estetik yaşamın konusu olan şeydir. Herhangi bir eserin estetik olup olmadığını belirleyecek olan şey, bu estetik bir tavrı geliştiren ve estetik beğeni ve bilinç sahibi öz nedir? Estetik öznedir. Özne nesneye estetik bir değer yükleyerek onu estetik nesne hâline getirir. Estetik Özne nedir? Nesne dil taşıyıcısı olan güzellik değerini algılayan, ondan etkilenmeden geçemeyen belli bir güzellik duygusuna, estetik beğeniye sahip olan bilinçli insan varlığıdır. Estetik özne, estetik nesne karşısında estetik tavır alabilen kişidir.

SANATÇI VE YARATMA

Sanatın amacı güzeli yaratmaktır. Burada yaratmayı “yoktan var etme” ile karıştırmamak gerekir. Mutlağın etkinliğinin ürünü olarak anlaşılan dinsel yaratma, yoktan var etmek anlamı taşır. Sanatçının yaratıcılığı bir bileşim kurmaktan başka bir şey değildir. Sanatsal anlamda yaratma doğanın araçlarından yararlanarak özgün bir biçim oluşturmaktır.

GİRİŞ

Günümüzün sosyokültürel açıdan gündemini oluşturan problemlerden biri olarak altını çizmeye çalıştığımız sanat, özellikle üretim ve tüketim kavramlarıyla ele alınır hâledir. Üretim ve tüketim kavramlarının sanatta böyle bir söylem oluşturmasına etki eden faktör, genel olarak sanatın eskiye nazaran daha da kitleselleşmesi ve dolayısıyla endüstrileşmesi ve tüketilebilir olduğuna yönelik görüşlerin varlığı olarak gösterilmektedir.

SANATIN ÜRETİM SÜRECİ

Sanat yapıtı üretim sürecine girdiğinde -ki bu sanatçının hayaline ilk düştüğü andan itibaren başlar- bir tasarımdan bahsedilebilir. Sanat yapıtının üretim aşamasında geçirdiği süreç çok karmaşık bir süreçtir. Üretilen eserin değerinin ve sanatçının üretiminin araştırılması, sanat üretimi araştırmasını tamamlayıcı bir şey olarak çok önemlidir. Bu nedenle, sanat üretimi incelemesinin tamamlayıcısı olarak eserin değerinin, bu değere duyulan inancın ve sanatçının üretiminin araştırılması gerekir. Sanatçı, sanat nesnesi üretirken kendi benliğinden, kimliğinden, geçmiş deneyimlerinden ve gözlemlerinden, bu gözlemler sonucunda hafızasında yer edinen imgelerden de esinlenmektedir. Ayrıca sanat eseri, kültürün bir aktarması olan, duygu ve düşünce gibi yetilerin yansıtıldığı, kültürel nesnelere üretilmektedir. Bu nedenle sanat eserinin “değer”ini üreten yalnızca sanatçı değildir. Yani sanat eserinin değerini üreten sanat üretim alanıdır. Sanat eserini üreten sanatçının “keşfedilmesini”, “tanınmış” ve “benimsenmiş” sanatçı olarak kabul edilmesini sağlayanlar eleştirmenler, sanat tüccarları, küratörler, önsöz yazarlarıdır. Eleştirmenler, küratörler, sanat tüccarları bir eserin ticaretini yaparak, sergiler, yayınlar ya da sahnelemeler yoluyla piyasaya sürerek, hakkında yazılar yazıp tanınmasını ve benimsenmesini sağlayarak ona ve böylece de onu üreten sanatçıya değer kazandırır. Sanat üretimi sanatçının tek başına gerçekleştirdiği bir süreç değil, aksine her zaman birçok başka insana dayanan kolektif bir süreçtir. Sanatçı bu işbirliği ağı içindeki insanlardan biridir. Sanat eserlerini bireysel yaratılardan ziyade kolektif çalışma ürünleri olarak gören ilk analiz türü, Howard S. Becker’a aittir. Ona göre eser belirli kurallar ve sınırlamalara bağlı çalışan insanların kolektif çabalarının bir ürünü olarak ortaya çıkar. Bu nedenle hem Becker hem de Bourdieu sanat eserlerinin sanat dünyasında işbirliği ağları içinde üretildiğini, sosyal dünyadan bağımsız ele alınamayacaklarını söyler. Becker’a göre bütün sanatlar ayrıntılı işbirliği ağlarında üretilir, eserin üretimine birçok kişi katılır. Bu üretim sürecinde yer alanlar işlerini nasıl yapacakları konusunda belirli fikirleri paylaşır, belirli sınırlamalar ve zorlamalarla çalışırlar. Ayrıca Becker, sanat dünyası analizinde Bourdieu’dan çok farklı biçimde “eşik bekçiliği” kavramı üzerinde durur. Sanat okulları, müzeler, galeriler, sanat eleştirmenleri ve eleştirileri gibi kişi, kurum ve pratikler “sanat eserleri”nin ve “sanatçıların” belirlenmesinde bir eşik bekçisi fonksiyonu yerine getirir. Hangi nesnelere “sanat eseri”, kimlerin “sanatçı” olduğuna, hangi eserlerin kamuya sergileneceğine büyük ve güçlü galerilerin küratörleri, sanat yarışmalarındaki jüri üyeleri ve sanat eleştirmenleri karar verebilir. Sanat üretimi ve tüketimi alanını ayrıntılı biçimde çözümleyen Bourdieu ise saf, ilgiden/çıkardan bağımsız bakış tarafından, fonksiyonundan çok formuna göre değerlendirilme talebiyle üretilen “kendi içinde ve kendisi için” güzel sanat eserlerinin ortaya çıkışının ancak görece olarak özerk bir kültürel üretim alanıyla birlikte gerçekleştiğini söyler. Janet Wolff da Bourdieu ile aynı fikirdedir. Wolff, sanat ürününün ortaya çıkarken tek bir sanatçının üretimi olarak değil aslında toplumsal bir birlikteliğin bir sonucu olduğunu vurgular. Gadamer ise sanat eserinin öznenin karşısında duran elde mevcut bir nesne olmadığını, temsil/icra ile varlık kazandığını söyler. Eser kendisini icrada/temsilde sunar ve kendisi olur. O yalnızca kendisini anlayan bir özne olduğunda ve kendisini anlayan bir özne için sanat eseri olarak var olur. Adorno da sanatı ve sanat üretimini, içinde doğduğu toplumla ilişkilendirir.

SANATSAL TÜKETİMİ BELİRLEYEN YENİ DİNAMİKLER

Sanatsal üretime yönelik yeni dinamiklerin sanatsal tüketimi de yönlendirdiği gerçeği ön plandadır. Günümüz sanatına ve dolayısıyla kültürüne anlam olarak yeni atıflarda ve montajlarda bulunan küreselleşmenin varlığı dikkat çekmektedir. Küreselleşmenin temel kavramlarından biri olan kültür ve onun sanatsal dayanakta ele alınan boyutuyla postmodern sanat, ticari temelli ve meta merkezli kitlesel tüketim ortamlarıyla buluşma noktasında yeni açılımlara açık kapı bırakmaktadır. Bu da sanatın tüketilebilirliği için bir tespiti de ortaya çıkarmaktadır. Sanatın günümüzdeki tüketim olayını üç maddelik açılım içinde ele alan Barnard, bunun gerçekleşmesini pazarlara, kamu kuruluşlarına ve izleyicilere yönelik bir biçimde sunmaktadır. Burada dikkat çeken ilk olgu olarak Pazar, küreselleşme

başlığı altında çok değişken ve etkili bir görev üstlenirken görsel kültür üretiminin tüketimi boyutunu da özellikle dünyaya lanse etmekte etkili bir mekanizma olarak ön plandadır. Postmodern sanat ve eşdeğer uygulamaların en önemli karakteri, “sanatın kitleselleşmesi, kitleselleşirken endüstrileşmesi ve endüstrileşirken de kitlelerce para karşılığı “tüketilmesi” anlamı” açısından değerlendirilmektedir.

SANATSAL ÜRETİMİN TÜKETİM SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞTIĞI ENGELLER

Günümüzde sanatsal üretimin tüketimine yönelik olarak yaşadığı ilk engel, sanatsal üretimlerin özellikle hangi kültürel tabakaya hitap ettiği sorunundan kaynaklanmaktadır. Özellikle ülkemizde, sanatsal üretimin ve üreticisinin hedef kitlesini tam ve doğru olarak adlandırılması noktasında sorunlar vardır. Bu kitle, bir toplumun sosyokültürel çemberinde elit bir tabaka mıdır? Yoksa daha geniş çerçeveli tüm kültür çevresini içine alan bir halk kültürü kitlesi midir? Sanatta yaşanan aşırı parçalı ve dağınık diyebileceğimiz yeni, öncü (avangard) hareketlerin sergilediği bireysel tutum ve ifade çeşitliliğinin sınırlarını zorlayarak artması, bu hareketlerin içinde geliştiği toplum ve kültürü ile yaşadığı mesafenin de artmasında rol oynamaktadır. Bu türden öncü tavır ve anlayışların biçimsel karakterinin benimsenmesi de bir başka engelin oluşumuna yol açmaktadır. Sanatta rekabet unsuruna ait mantık, ancak amacı ve sistemi sürekli tartışılabilir çeşitli sanat yarışmaları ile ortaya çıkmakta ve bu da sanatsal üretimin her türlü arayışa açık bir özellik sergilediği gibi bir sonuca yaslanmaktadır. Bu tip yarışmaların da bir engel mekanizması oluşturmaya potansiyel olabileceği görüşü göz ardı edilmemelidir. Çünkü sanatçının ödül amaçlı yarıştırılması, zorlama üretimlere açık olmasından dolayı amaca göre eser ortaya koymaya yol açmaktadır.

SANAT VE TÜKETİM TOPLUMU

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişen teknoloji, geniş halk yığınlarını endüstri merkezlerine toplayarak onlara, yeni yaşam olanakları sunarken “Tüketim Toplumu” olarak adlandırılan yeni bir toplum biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Günümüzün sanat ortamında, sanat olgusuna ilişkin faaliyetlerde tüketim toplumunun atıklarını oluşturan bir kullanımlık nesnelere yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Tüketim toplumlarında nesnelere satın alınır alınmaz hemen atığa dönüşmektedir. Kapitalist bir toplumda atığa çıkartılan nesnelere yeniden dolaşıma sokmak ve bir sanat nesnesinin malzemesi yapmak, mevcut sisteme bir muhalefet ve avangard (öncü, yenilikçi) bir tutum olarak adlandırılmaktadır. Bu doğrultuda 20. yüzyılın ikinci yarısında yeni avangard sanatsal eğilimleri benimseyen sanat, sanatın ticarileşmesine ve tüketim toplumlarına bir tepki olarak karşımıza çıkmaktadır.

GİRİŞ

Sanat, en kaba tanımla ile bir sanatçının bilgi, gözlem, deneyim ve hayal dünyasından beslenerek duygu ve düşüncelerini sanatı aracılığıyla ifade etmesidir. Ancak sanat, özel olduğu kadar sosyal bir faaliyettir. İnsanlar gibi toplumlar da sanat eserleri ile beslenir ve şekil alır.

SANATIN İÇ DİNAMİKLERİ

İnsanların günlük hayatlarını yönlendiren temel unsurlardan biri de güdülerdir. Bu, sanat eseri ortaya koyan sanatçılar için de geçerlidir. Güdüler, bir organizmanın hareketini başlatan, yönlendiren, sürekliliğini sağlayan güç; eylemin ya da etkinliğin gizli nedeni olarak tanımlanabilir. Bir güdünün bireyi belli bir davranışa yönlendirmesi için belli bir amaca yönelik olması gerekir. Bu güç ya da neden, fizyolojik ya da toplumsal ihtiyaçlardan kaynaklanabilir. Sosyal ihtiyaçlara yönelik olanlara “güdü” ve bedensel ihtiyaçlara yönelik olanlara ise “dürtü” denilir. Fizyolojik güdüler doğuştandır, evrenseldir, yaşamın ilk yıllarında etkilidir ve canlı varlığın yaşamını sürdürmesini sağlar. Toplumsal güdüler ise sonradan öğrenilir, bireyin toplum içindeki yerinin korunmasını ve güvende tutulmasını sağlar. Fakat bunlar, kişiden kişiye ve toplumdan topluma göre değişebilir. Güdüler aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

Kendini İfade Etme

Tarihsel süreç boyunca insan tekinin kendini ifade etmedeki en özel ve etkili araçlardan olan sanat, insanın düşündüklerini ve yaşadıklarını başkalarına aktarma ve anlaşılma yöntemidir. “Kendini ifade etme” güdüsü, sanatın bütün türlerinde karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı, sanatı sayesinde kendi iç dünyasını yani duygu, düşünce, tecrübe, öykü veya birikimini dışa vurmaya çalışır. Ünlü yazar Sebahattin Ali'nin, “Dünyada bana ‘Ne istiyorsun?’ diye sorsalar hiç düşünmeden vereceğim cevap şudur: ‘Anlaşılmak istiyorum’.” cümlesiyle kastettiği tam olarak budur. Duygu, düşünce ve tecrübelerini kendi imbiğinden geçiren sanatçı, bunları başkalarına aktarmayı, başkalarında da aynı duyguları hissettirmeyi başardığı ölçüde “sanatçı” olmayı hak eder.

Kalıcı Kılma

Sanatçının, fiziksel varlığı bir gün son bulacak olmasına rağmen zihinlerde tutunmak istemesinin sebebi bu varoluşsal güdüdür. Bu güdü sayesinde sanatçılar, kendilerini ya da yaşadıklarını kalıcı kılmak ve sanat eseri üretmek ister. Bu bakımdan sanatın bütün türlerindeki ortak yanlardan biri de zamana dur diyebilmek, ölüme meydan okumak ve gelecek nesiller tarafından bilinmektir. Sanatçı, kendisini sanatıyla ‘var kılma’ mücadelesi içerisinde. Sanat, yaşayanların hatıralarında yaşamaya devam etmenin bir yoludur. Hatırlama, hatırlatma ve hatırlanma üçlüsüdür. İnanç Tarihsel süreç boyunca insanı yönlendiren ve yöneten en önemli güdülerden biri de inançtır. İnsanın kendi varlığını, toplumu ve evreni anlamlandırma ve açıklamasında bir yol gösterici olan inanç, bu özelliği nedeniyle sanatın iç dinamiklerden biri olarak kabul edilir (Wade, 2012). İnanç güdüsü, ilk çağlardan günümüze uzanan bütün sanat ürünlerinde; inşa edilen görkemli mimari yapılarda, müzikte, şiirde ve başka sanat türlerinde çokça karşımıza çıkmaktadır.

Paylaşma ve Beğenilme

İnsan, Aristoteles'in ifade ettiği gibi sosyal bir varlıktır (zoon politikon). İnsanlar diğer insanlardan bağımsız değildir; diğer insanlarla birlikte yaşamak, onlarla iletişim ve etkileşim içinde olmak, bir şeyler paylaşmak zorundadırlar. Bu bakımdan her insan toplum tarafından iyi görünmek, beğenilmek ve yaptıklarıyla takdir edilmek ister.

Eleştiri

Tarihsel süreç içerisinde toplumsal eleştiriye öncülük eden unsurlardan biri de sanat ve sanatçılardır. Antik Yunan'dan itibaren sanatçılar, parçası oldukları topluma yönelik eleştirilerini eserlerinde yansıtmıştır. Sanatı dogmatik anlayıştan uzaklaşıp kişiselleşmeye ve özgürleşmeye başlamasıyla birlikte bu eleştiri anlayışı da gelişmiştir. Rönesans dönemindeki hümanist anlayış, matbaanın icadıyla birlikte daha geniş kitlelere yayılmıştır. Para Kazanma Sanatından ödün vermeyerek yeteneğini geliştiren her sanatçı, hayatını ve mesleğini sürdürebilmek için paraya ihtiyaç duymaktadır. Sanatçılar hayatlarını idame ettirebilmek için ürettikleri sanat eserlerini satmaları gerekir. Sanatçının, ortaya koyduğu eserleri satın almak isteyen kişilerle ticari bir ilişkiye girmesi gayet normal bir durumdur ve sanatın başlangıcından itibaren bu ticari ilişki hep olagelmıştır.

SANATIN DIŞ DİNAMİKLERİ

Yukarıda ifade edilen güdüler, her sanatçı için geçerli olabilecek daha genel güdülere örnektir. Bunlar

sanatçıya özgü, bireysel güdüler olabilir. Bunların dışında sanatçıları harekete geçiren, etkileyen ve onların yaratıcılığını artıran bazı dış dinamikler de vardır. Sanat sosyolojisi ile ilgili alan yazında farklı başlıklar altında incelenen “dış dinamikler”, dışsal koşulların etkileşimli olarak sanatçının üzerindeki yaratıcı faktörleri kapsamaktadır. Bu dış dinamiklerden bazıları aşağıda açıklanmıştır. Süreç Sanat alanında yaratıcı ürünlerin ortaya çıkması için iki unsur çok önemlidir: yaratıcı kişi ve yaratıcı süreç. Yaratıcılık gündelik yaşamdan başlamak üzere bilimsel çalışmalara kadar uzanan, her türlü duyuşsal ve düşünsel çalışma ve uğraşın içinde varlığını gösteren yeni bileşimler oluşturma uğraşdır. Çevre Sanatı ve sanatçıyı etkileyen iki temel faktör vardır. Bu faktörlerden ilki içsel, ikincisi ise dışsal olanlardır. İçsel faktörler ve bunların sanata etkisini öncelikle Sanat psikolojisi ele alır. Sanat Sosyolojisi açısından bizi ilgilendiren özellikle dışsal faktörlerdir. Dışsal dinamiklerin en önemli unsurlarından biri de toplumsal yapıdır, çünkü sanat ile toplum arasında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi vardır. Bir toplumun sanatını anlamak ya da sanat eserlerinin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini saptamak için o toplumun yapısı bilinmelidir. Toplumun Sanata Bakışı Yukarıda bir sanatçının, insanlardan ve toplumdan en büyük beklentisi beğenilmek ve ilgi görmek olduğunu belirtildi. Bu bağlamda sanatı etkileyen dış dinamiklerden biri de toplumun sanat anlayışı ve sanata bakış açısıdır. Toplum ilgi duyduğu ya da dışladığı sanat türleri, sanatçıya hatta sanata yön veren unsurların başında gelmektedir. Beklediği ilgiyi göremeyen sanatçı, çalışma ve yaratma şevkini kaybedebilir. Zamanın Ruhu Vasily Kandinsky'nin “Sanatta Zihinsellik Üstüne” adlı kitabının ilke cümlesi “Sanat eserleri çağlarının çocuğudur, aynı zamanda duygularımızın da anasıdır.” diye başlar (Kandinsky, 2009: 1). Nitekim sanatçının içinde yaşadığı “dönem” ve tanık olduğu toplumsal dönüşümler, eserlerine yansımaktadır (Moran, 2002: 64). Bu bakımdan sanatı etkileyen dış dinamiklerden biri de zamanın ruhudur (Zeitgeist). Sanatçı, özümsemiği zamanın ruhuyla etkileşim içerisinde; buradan edindiği izlenimleri geliştirir. Sanatçı, insana, topluma, doğaya bakar; içinde yaşadığı çağı algıladığı öz ve biçimde eserinde somutlaştırır. Sanatçıyla çağdaş olan insanlar ise onun eserinden beslenerek içinde bulunan gerçekliği anlamaya ve yorumlamaya çalışır.

Sanata Yönelik Talep

Sanatçıyı üretken kılan ve yaratıcılığını artıran bir diğer önemli dış dinamik de sanata yönelik taleptir. Çok geniş bir alana yayılan bu dinamik, farklı aktörlerden meydana gelmektedir. Bu aktörlerin en önde gelenleri, sanatseverler, alıcılar ve koleksiyoncular, galeriler, kültür ve sanat merkezleridir. J.B. Say'ın, 1803 yılında “Ekonomi Politik Üzerine Bir İnceleme” adlı eserinde açıkladığı “Say Yasası”na göre her arz kendi talebini yaratır (Say, 1880). Bu durum, sanat dünyası için de geçerlidir. Sanatçının çalışmasını arz etmesiyle birlikte talep oluşur. Sanatçılar piyasanın arz tarafını oluştururken talep tarafını da alıcı ve koleksiyonerler oluşturmaktadır. Bu bakımdan sanatseverleri ve koleksiyoncuları kabaca alıcılar olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak sanatın alıcıları, diğer mal ve hizmet alıcılarından ayıran en önemli özellik, bunların belirli bir zevk ve estetik kültürüne sahip olmalarıdır. Sanatsever; sanata ilgi duyan, onu seven kişilerin tamamıdır. Bunlar seyirci veya izleyici konumundaki alıcılar oldukları için sanatın pasif aktörleridir, sanatçı üzerinde büyük bir etkiye sahip değildirlir. Ancak sanatseverler, müzik konserine giden dinleyiciler ya da bir romanı okuyan okurlar olarak ele alındığı takdirde sanatçı ve hâliyle sanat üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptirler. Koleksiyoncular; sözlük anlamı itibariyle koleksiyoncu “koruma, değerlendirme, yarar sağlama ve merakı tatmin amacıyla korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının koleksiyonunu yapan veya yapacak olan kişi veya kuruluşlar” şeklinde tarif edilmiştir (Türk Dil Kurumu, 2005: 1200). Koleksiyoncuları bireysel alıcılar olan sanatseverlerden ayıran en önemli özellik, koleksiyoncuların aktif sanat aktörleri olmalarıdır. Galeriler ve sanat merkezleri; modern sanat ya da güzel sanatlar 18. yüzyılda kurumsallaşmıştır. Resim, heykel, müzik ve şiir gibi farklı sanat türlerinin müze, konser salonu gibi kurumlar tarafından biçimlenmesi bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu yer ve kurumlar, estetik faaliyetlerin ve nesnelerin, sanat olarak belirlenmesinde merkezî bir rol oynamaktadır. Eleştirmenler Sanatın vazgeçilmez dış dinamiklerinden biri de eleştirmenlerdir. Uzun yıllara yayılan öğrenme, araştırma ve incelemeler sonunda eleştirmen, sanatın aktörleri arasında yer almaktadır. Eleştirmen, derin bilgi ve birikiminden hareketle sanat yapıtının teorik ve estetik bağlamını değerlendirir, bilinmeyen yanlarını ortaya koyar, sanatçının tanınmasını ve beğenilmesini sağlar, büyük kitleleri eğitir ve kültürel hayata katkıda bulunur. Eleştirmenler, geliştirdikleri değerlendirme ve eleştiriler neticesinde sanata ve sanatçıya değer kazandırır, sanat zevkinin gelişmesini, sanata yönelik ilginin ve bilginin artmasını sağlarlar. Eleştirmenin üstlendiği rolü Immanuel Kant'ın şu sözlerle ifade etmiştir: “Hiç kimsenin sanatsal yargısı otorite değildir. Fakat buna karşın bize ışık tutabilir, bizim sanat eserinden elde edemediğimiz hazzı bulmamıza yardımcı olabilir.” Medya Sanatı ve sanatçıyı etkileyen, sanata ve sanatçılara bakış açısını belirleyen dış dinamiklerden biri de medyadır. Medya, olayların, haberlerin ve başka bilgilerin kitlelere aynı anda aktarılmasını sağlayan tüm görsel ve işitsel araçlardır. Bundan dolayı “kitle iletişim araçları” olarak da isimlendirilmişlerdir. Geleneksel medya ve yeni medya olmak üzere ikiye ayrılır. Geleneksel medya, gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi tek kanallı medya araçları için kullanılır. Son otuz yılda gelişen internet teknolojisi sayesinde bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi çevrimiçi cihazlar sayesinde erişilebilen sanal ortamlara ve araçlara yeni

medya denmektedir. Kısacası yeni medya, bilgisayarların işlem gücünden yararlanarak kullanılan ortamları ve araçları ifade eder. Prof. Mustafa Ergün'nün belirttiği gibi sanat, insani bir faaliyettir ve insanı etkileyen her şey, sanatı da etkilemektedir (<http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/sanattelsefesi.pdf>). Bu bağlamda bilgisayar destekli yeni medyaların da sanat ve sanatçı üzerinde etkisi vardır. Tamamen dijital bir alan olan yeni medya, kullanıcılara yüksek iletişim ile etkileşim imkânı sunmaktadır. Sanatçıların yazılı ve görsel basın gibi geleneksel medya hem de dijital medyada görünür olmaları ve buralarda değerlendirilmeleri, sanatçıyı toplumla buluşmasını ve toplumun onları algılamalarını sağlamaktadır. Bu bakımdan sanatçının medyada görünür olması, sanatı ve sanatçıyı olumlu veya olumsuz etkilenebilmektedir. Sanata yeni bir biçim kazandıran bu yeni medyalar sayesinde ortaya “yeni medya sanatı” (NewMedia Art) çıkmıştır. Bu yeni medya sanatı kendi içinde birçok tür ayrılmaktadır. Örneğin, sanatçıların multimedya imkânlarını kullanarak ürettikleri sanata multimedya sanat (Multimedia Art); bilgisayarlar yardımıyla üretilen ya da farklı tekniklerle çoğaltılarak yapılan sanata dijital sanat (Digital Art); öncelikle interneti birincil medya olarak değerlendirerek üretilen her türlü sanat, kültür etkinliğe internet sanat (Internet/Net Art); esas itibarıyla izleyicilerin katılımıyla oluşan ve çeşitlenen sanat üretimine ise etkileşimli sanat (Interactive Art) adı verilmektedir.

SANAT VE TOPLUM İLİŞKİSİ

Sanat kavramı sözlük anlamı olarak bakıldığında bir duygunun, tasarımın veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık olarak tanımlanmaktadır. Kelimenin ikinci anlamı ise belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve beğeni ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım olarak açıklanmaktadır. Bir başka tanımlamayla sanat, “doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisi” olarak tanımlanabilmektedir. Sanat sosyolojisi, sanatçı, sanatsal üretim ve eser ile bunların oluşumu arasındaki çevresel koşulları araştıran bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta özellikle edebiyat ile toplum arasındaki ilişkiye odaklanan sanat sosyolojisi zaman içerisinde diğer sanat dallarını da ilgi alanı içerisine almıştır. Bu gelişim evresinde sanat sosyolojisi sanat eserinin yaratımında toplumun etkilerini incelemenin yanı sıra sanat eserinin de toplum üzerinde etkileri olup olmadığını da araştırmaya başlamıştır. Sanat ve toplum arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Başka bir deyişle sanat bir kültür ürünüdür. Bu bağlamda sanatsal yaratım süreci ise “gerçekliğin yeniden üretilmesi” sürecidir. Ekonomi ve Sanat Ekonomi genel olarak bakıldığında var olan kıt kaynaklarla sonsuz olan insan gereksinimlerinin giderilmesini inceleyen bir sosyal bilim alanıdır. Bu bilim dalı mal hizmetlerin üretimini, tüketimini ve bölüşümünü kendisine konu olarak almaktadır. Ekonomi insan yaşamının ve üretiminin temel belirleyicilerin biri ve belki de en önemlisidir. İnsanların temel gereksinimlerini nasıl elde ettikleri aynı zaman da onların nasıl yaşadıklarını da belirlemektedir. Sosyoloji düşüncesinin gelişiminde önemli katkıları olan düşünürlerden biri olan Karl Marks, ekonomiyi bir alt yapı kurumu olarak görmüş ve bütün düşünce sistemini alt yapının üst yapıyı belirlediği tezi üzerinde inşa etmiştir. Bu anlayışta ekonomi alt yapıyı oluştururken üst yapıyı ise toplumun siyaset, din, aile, ahlak vb. diğer kurumları oluşturur. Yani yaşamı sürdürme ve üretim biçimi diğer tüm toplumsal kurumların nasıl olacağını belirleyicisidir. Ama bu kurumlar oluşuktan sonra karşılıklı bir ilişkinin oluşacağını söylemek de olasıdır. Örneğin sosyolojinin önemli isimlerinden bir diğeri olan Max Weber “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu” isimli çalışmasında din olgusunun da ekonomik anlayış üzerinde etkili olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Yaşam koşulları ve sanat etkileşimi İnsanlar dünya üzerinde yaşamaya başladıklarında yaşamlarını sürdürecek kaynaklara erişebilmek için çaba göstermeye başlamışlardır. Günümüzden geçmişe baktığımızda elde edebildiğimiz bilgilere göre toplumlar üç temel üretim-yaşam düzeni içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir: • Avcı-toplayıcı yaşam biçimi • Tarım toplumları • Sanayi toplumları Yaşam koşulları ve üretim biçimleri oluşturulan sanat yaklaşımının da belirleyicisi olmaktadır. Avcı-toplayıcı toplumlardan günümüze ulaşan sanat eserleri mağara resimleridir. Yapılış amacı ne olursa mağara resimleri ilk toplumların da sanatsal bir eylem içerisinde olduğunun açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Tarım toplumları söz konusu olduğunda ise artık çok daha fazla günümüze ulaşmış bilgiye sahip olduğumuz bir zaman diliminden söz ediyoruz demektir. Tarım devrimi hayvan evcilleştirmek ve tohum ekmekle birlikte ortaya çıkmış ve binlerce yıl süre giden bir yaşam biçiminin oluşmasını sağlamıştır. Tarım toplumlarından günümüze bol miktarda sanat eseri erişmiştir. Mısır piramitleri, antik Yunan heykelleri ve mimarisi, büyük katedrallerden meşhur camilere kadar pek çok önemli eser bu dönemde meydana getirilmiştir. Ancak tarım toplumları dendiğinde aklımıza sadece yerleşik yaşama geçmiş, kentler kurmuş toplumların gelmesi doğru olmayacaktır. Göçebelik ya da diğer bir deyişle göçerlik ya da yarı göçerlik yerleşik yaşamdan tamamen farklı bir yaşam tarzı oluşturur. Böylesi bir yaşam tarzının ortaya çıkaracağı sanat anlayışının yerleşik yaşaminkinden oldukça farklı olması kaçınılmazdır. Bu yaşam tarzının sanat anlayışından günümüze ulaşanlar küçük heykelcikler, değerli madenlerden üretilmiş süs eşyaları, dokuma kumaşlar (özellikle halı, kilim gibi), silahlar ve savaş araç gereçleridir. Sanayi Devrimi ile birlikte sanatın yaygınlaşması ve sanat eserlerine erişim olanağı yaygınlaşmıştır. Artık pek çok sanat eserine olduğu yere giderek değil de çok çeşitli kaynakları kullanarak kendi bulunduğumuz yerden ulaşma şansına sahibiz. Bu durum pek çok eserin çoğaltılarak dünyanın her tarafına ulaşmasına da imkân sağlamaktadır. Günümüz dünyasında sanatın insanlık tarihi içerisinde en fazla yaygınlaştığı ve erişilebilir olduğu dönemi yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Toplumsal tabakalaşma ve sanat İnsanlar toplumsal yaşam içerisinde çoğu kez eşitsizlik içerisinde bulunmuşlardır. Topluluklar topluma dönüştükçe yani nüfus arttıkça bu eşitsizlikler gittikçe daha belirgin hâle gelmiştir. İnsanlar arası eşitsizliklerin kurumsal hâle gelmesine tabakalaşma adı verilmektedir. Sanatçılar da diğer bireyler gibi toplum içerisinde belirli bir toplumsal tabakada

yetiştirirler. Dolayısıyla bu toplumsal tabakaya ait belirleyicilerin etkisi altındadırlar. Ancak iyi bir sanatçı eserini yaratırken sadece bu etkilerin altında kalmaz, aksine farklı toplumsal tabakaları veya tabakalar üstü bir yaklaşımı ortaya koyabilir. Sosyoloji açısından tabakalaşma yaklaşımı üç temel boyut içerisinde ele alınabilir:

- Tabakanın ürettiği statü
- Tabaka mantalitesi
- Tabaka belirleyicileri

Toplumsal tabakalar sanatçıyı olduğu kadar sanat eserinin değerlendirilmesini de etkiler. Toplumun tüm kesimlerinin vat olan sanat dallarına karşı aynı ilgiyi duyduğunu söylemek olanaklı değildir. Dünyadaki her toplumda toplumsal tabakaların ilgi duyduğu ve önemseydiği sanat dalları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Tarihsel gelişim içerisinde sanatın gelişmesini sağlayan önemli etkenlerden biri de “hamilik” sistemidir. Hamilik sistemi bir tür sponsorluk, koruyuculuk ve destekleyicilik olarak açıklanabilir. Konuyu sosyal tabaka ve sanat ilişkisi açısından ele alacak olursak elbette sanatı destekleyen tabakalar sanatın hangi tabakaya hitap edeceğini de belirlemiş olurlar. Belki de bu yüzden belirli sanat dalları statü sembolü hâline gelmiş ve bunlarla ilgilenmek toplumsal bir farklılık olarak algılanmıştır. Din ve Sanat Din toplumsal yaşamda önemli etkiye sahip bir toplumsal olgudur. Doğal olarak diğer bütün toplumsal kurumlarla olduğu gibi dinle (inançla) sanat arasında da önemli bir etkileşim söz konusudur. Tarihsel gelişim içerisinde pek çok önemli sanat eserinin dinsel motivasyon ya da dinî kurumların hamiliği içerisinde gerçekleştirildiği açıktır. Geçmişten günümüze kalan pek çok sanat değeri taşıyan mimari eserin dinsel yapılar (camiler, kiliseler ve diğer tapınaklar) olması tesadüf değildir. Tarihin eski devirlerinde oluşturulan sanat eserlerinin büyük bir çoğunluğunda dinsel söylemin etkisini görmek mümkündür. Bu etki zaman içerisinde azalmaya başlamıştır. Batı toplumlarında sanat eserlerinin konuları üzerine yapılan çalışmalara göre özellikle resim ve heykel alanlarında 13. yüzyılda dinsel konular üretilen eserlerin %97'sini oluştururken 20. yüzyılda eserlerin %97'si din dışı konuları ele almıştır. Bu durumun nedenlerinden en önemlileri:

- Zaman içerisinde çeşitli nedenlerle dinsel yaklaşımların toplumların düşünceleri üzerindeki etkisini yitirmesi,
- Bireylerin ilgilerinin din dışı alanlara yoğunlaşması,
- Dinî eserlerin çokça üretilmiş olmasından dolayı artık bir doygunluğa ulaşmış olması sayılabilir. Öte yandan sanat ve din her zaman iş birliği içerisinde de değildirler. Özellikle yakın tarihe yaklaştıkça sanat ve din arasındaki iş birliğinin yerine çekişme ve çatışmaya bıraktığını gözlemlemek kolaydır. Bizim toplumumuz açısından da benzer bir ilişkiden söz etmek olasıdır. Tarihsel süreç içerisinde dinsel kurallar gereği bazı sanat dalları inanç açısından teşvik edilirken bazı sanat dallarının yapılmasına izin verilmemiştir. Siyaset ve Sanat Bütün toplumsal kurumlarla olduğu gibi toplumsal yaşamın önemli belirleyicilerinden biri olan politika-siyaset ile sanat arasında bir ilişkinin olmaması olası değildir. Politika ve sanat diğer toplumsal kurumlarda olduğu gibi karşılıklı bir etkileşim içerisinde. Siyaset sanatı başlıca üç yönden etkilemektedir:
 - Siyasetin sanat üzerinde itici bir güç yapma etkisi vardır. Toplumların dönüşümlere açık olduğu dönemlerde (örneğin Fransız Devrimi öncesinde olduğu gibi) sanat kendisini yenileme olanağını daha çok bulur. Böyle dönemlerde yaratıcılık artar ve çok sayıda eser ortaya çıkar. Öte yandan özellikle otoriter yönetimlerin iş başında olduğu toplumlarda siyaset sanatın gideceği yönü tayin etme konusunda ısrarcı ve baskıcı olabilir. Bu durumda sanatın özgürlüğü kısıtlanmış olur.
 - Siyaset, sanatın ele aldığı konular üzerinde belirleyici olabilir. Kimi zaman değişimden yana konulara odaklanılırken kimi zaman da dönemin ruhuna bağlı olarak kalıcılık ve değişmezlik üzerine odaklanmış eserler ortaya konabilir. Siyaset, doğrudan sanatçı ve onun yaratıcılığına etki eder. Bu durum da olumlu ya da olumsuz sonuçlara yol açma potansiyeline sahiptir. Sanat açıkça anlaşıldığı gibi toplumsal yaşamın bir üretimidir. Dolayısıyla tarihin yani toplumun hemen her evresinde kendisine yer bulmayı başarmıştır. Zaman içerisinde toplumsal yaşamdaki işlevleri değişimler göstermiş bile olsa sanatsız bir toplumsal yaşam söz konusu değildir. Tarih içerisinde neyin sanat sayılabileceği değişimler göstermiştir. Sanat bazen çağın ruhuyla uyumlu, bazen onun ilerisinde var olmuştur. Sıklıkla sanat bir şeylerin (inanç, siyaset vb.) sembolü olarak kullanılmış, bazen de kendisi bu yaklaşımların temsilcisi olmayı tercih etmiştir. İnsanlık tarihi içerisinde sanat her zaman toplumla etkileşim içerisinde olmuş, zaman zaman diğer toplumsal kurumlardan ve yapılardan etkilenmiş zaman zaman da onları etkileyerek dönüşümlerine olanak sağlamıştır. Kısaca toplumsal yaşamla sanat arasında karşılıklı ve güçlü bir etkileşim vardır.

Toplumsal Değişme Ve Toplumsal Yapı

Toplumsal değişme kavramı toplumu, insan toplumlarının tümünü biçimlendiren iki temel ilişki ya da iki temel çelişkiyle ilgilidir. Birincisi insan-doğa çelişkisi, ikincisi ise insan-doğa çelişkisinin sonunda ortaya çıkan insan-insan çelişkisi. İnsan-doğa çelişkisi insanın doğaya henüz hükmedememesinden kaynaklı olarak doğaya karşı verdiği hayatta kalma mücadelesi ile ortaya çıkar. İlk üretim aracı ya da ilkel olarak üretilen balta; taş, sopa ve sarmaşıktan üretilmiştir. İlkel de olsa insan alet yapar. Alet yapımı insan- insan çelişkisini büyütür. Artık aleti sahibi olmak ya da alet mülkiyeti insanlar arasındaki farklılaşmanın temel belirleyicisidir. Kongar, kültürü ise “bu süreç içerisinde, insanoğlunun doğayı denetimine almak için yarattığı her şey ve bütün bu çaba sonunda beliren anlamlar, değerler, kurallar” olarak tanımlar. Bu noktada teknolojik değişme toplumsal değişimin itici gücü olmuştur ve insanlar arası ilişkilerin değişmesini sağlamıştır. Özellikle ilkel toplumda alet yapımı ile başlayan, buhar makinasının icadı, internet ile devam eden gelişmeler toplumsal değişimin önemli başlangıç noktaları olmuştur. Toplumsal değişme ile birlikte önemli olan bir diğer kavram ise toplumsal yapı terimidir. Toplum içinde olan bireye aktör denir. Aktör, toplum içinde yaşayan ve toplumdaki etkilenen bir bireydir. Çünkü toplum, belli bir role ilişkin beklentilerini değiştirirse birey de bundan etkilenir Toplumsal sistem içerisinde yer alan ilişkilerin toplumsal kurumlar tarafından düzenlenmesiyle birlikte toplumsal yapı meydana gelir. Bu bağlamda “sanat da toplumsal yapının bir ürünüdür, toplumsal yapıya bağlı olarak ortaya çıkar, gelişir ve değişir”..” Sanatın Doğuşu Sanat, toplumsal gelişimin başlangıcından günümüze kadar hem yapısı hem içeriği hem de işlevleri bakımından sürekli değişim içerisinde olmuştur. Sanatın ilk ortaya çıktığı toplum ilkel toplumlardır. Çağdaş anlamda bir sanattan bahsedilmese bile sanatın kaynağı ya da sanatın doğuşunu ilkel toplumlarda arayabiliriz. Johan Huizinga, Homo Ludens’ ’de sanatın köklerinin oyuna uzandığını söyler. Oyun kültürden önce gelir ve iki insanın birbirine yönelmesiyle ortaya çıkan bir ilişki biçimidir. Bu yüzden oyun toplumsal hayatın doğrudan bir göstergesidir. Crispin Sartwell, Yaşama Sanatı’nda “Sanat eseri nedir?” sorusuyla başladığı yaşamın kendisinin sanat olduğu düşüncesini olgunlaştırmaya çalışmaktadır. Sartwell’ ’e göre Hint, Afrika ve yerli Amerika kültürlerinde pratik olanla estetik olan arasında hiçbir ayırım bulunmamaktadır. Üstelik sanat, felsefe ve din arasında da hiçbir ayırım yapılmaz. Örneğin yakın tarihe dek Hint felsefesi yoktur, onların sanatı olarak adlandırdığımız şey de dâhil neredeyse tüm Hint düşüncesi dine hizmet eder. İlkel Toplumlarda Sanat Sanat, ilk toplu yaşama döneminde doğanın bilinmezliğine karşı insanın en büyük silahı olmuştur. Lefebvre, insanın doğaya bağımlı olduğu, büyük ölçüde kıtlığa mahkûm olan bir dünyada “ korku” nun da görünmez bir şekilde hüküm sürdüğünü söyler. Hastalık korkusu, gizli güçlerden duyulan korku, kadın ve çocuk karşısında duyulan dehşet, cinsellik karşısındaki korku, sadece ölüme değil ölümlere karşı da duyulan korku büyü gibi savunma ve korunma mekanizmasını doğurmuştur. “ Fiescher, büyüünün sanatta her zaman bir payı olduğunu söyler. İster ilkel anlamda olsun ister modern anlamda olsun. Bu yüzden ona göre ta başlangıçtan beri büyüdür insan. E.H. Gombrich’ ’e göre ilkel toplulukların ne yapmayı amaçladıklarını anlamadan; onları, imgeleri bakılacak güzel şeyler olarak değil de kullanılacak ve güç dolu nesnelere gibi görmeye iten yaşantıyı kavramadan, sanatın bu yabani, ilkel başlangıçlarını anlayamayız. İmge ile gerçeklik arasındaki ayırım, ilkeller toplulukları için söz konusu değildir. Öyle ki sürülerinin resmini yapan bir Avrupalı ressam yerlilerle korkuyla “ Hayvanlarımızı alıp götürürsen, neyle yaşarsınız biz?” diye sormuşlardır. Resmini çizdikleri hayvanlara sahip olduklarını ya da avladıkları hayvanların sahibi olduklarını düşünmektedirler. İlkel topluluklardaki imge ile gerçeklik arasındaki ayırımın olmaması bugünkü anlamda bir sanat yapıtı olmasa da bugünkü sanata kaynaklık etmiştir. Modernite ve Sanat Jürgen Habermas’ ’a göre modernlik düşüncesi 5. yy. dan itibaren hep vardır. Bu yüzden modernlik kavramının Rönesans ve Aydınlanma ile sınırlandırılması tarihsel açıdan bir eksiklik. Dolayısıyla bu bakış açısından bakıldığında zaman Ortaçağ’ ’dan beri ortaya çıkan bütün sanat anlayışları bir şekilde modernlik düşüncesiyle ilintilidir. Habermas 19. yy. da ortaya çıktığı kastedilen modernliğe ise romantik modernlik adını vermektedir. Gelenek ve yenilik üzerindeki karşıtlık temelinde ilerleyen modernlik ile birlikte yeni olan şeyler yüceltilmiş, eski olan şeyler ise yerilmiştir. Descartes felsefesinde bilgi konusunda temel yetke “ben” dir, Tanrıbilim konusunda temel yetke ise kilisedir. Bu felsefenin ve dinin ya da Tanrıbilim alanlarının birbirinden ayrılması, dinin sorgulanması ve kamusal yaşamdan uzaklaşmasının önünü açmıştır. Dinin kamusal alandan uzaklaşmasının sanattaki yansımaları ise dinsel konuların yerini dünyevi konulara

birakması olarak görülmüştür. Sanatın dünyevileşmeye başlaması Rönesans'tan beri hissedilen bir şey olmakla birlikte 17. yy.' dan sonra iyice belirginleşerek, 19. yüzyılla birlikte dinden köklü bir kopuş gerçekleşmiştir. 1. Modern Sanat Modern kentin mimarisi burjuvazidir. Bu yüzden "modern sanat burjuva sanatıdır" denilebilir. Burjuva sanatı demek burjuva sınıfı tarafından yapıldığı demek değildir. Kastedilen modern sanatın modern toplumda yani burjuva toplum biçiminde ortaya çıkmasıdır. Burjuvazinin iktidar mücadelesinde yalnız kalan ve korumasız kalan sanatçıların revaçta olan siparişlerinin kesilmesiyle kendi içlerinden gelen konulara yönelme fırsatı yakalamışlardır ya da buna itilmişlerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısından sanat ile bireysel yapıtların içeriği arasındaki gerilim ortadan kalkmaya başlamıştır. Günümüzde yaşam pratiğinden kopmuş hemen her şey sanat yapıtlarının içeriğini oluşturmaya başlamıştır. Bu durum ise sanatın içerik sanatı haline geldiği estetikçilik hareketinde de uç noktaya ulaşır. Bürger, burjuva toplumunda estetikçiliğin iş bölümüyle bağlantılı olarak görülmesi gerektiği üzerinde durur. Sanatçı aşama aşama uzmana dönüşür. Toplumsal bir alt dizge olarak sanat kendisini bambaşka bir alan olarak tanımlar. Bu durum sanatın estetik bir deneyim olarak değer kazanması gibi olumlu bir işlev görürken, sanatçının toplumsal işlevini kaybetmesi gibi olumsuz bir durumdur. "Sanatın özerkliği" kavramı, yaşam pratiğinden kopan sanatın özel bir insan etkinliği alanı olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram toplumsal sürecin gerçekte nasıl işlediğinin fark edilmesinin önüne set çekmiştir. Burjuva toplumunda sanat yapıtlarının bütünüyle toplumdan bağımsız olduğu düşüncesi yanılıdır. Sanatın pratik bağlamlardan kopmasının tarihsel bir süreç olduğunu, bu sürecin de toplumsal olarak koşullandığını unutmamak gerekir. Öyle ki sanat yapıtlarının özel ve "özerk" bir şey olarak önem kazanmasının nedeni, iş bölümünün yegâne norm haline gelmesiyle birlikte, işçilerin üretim araçlarından ayrı düşmelerinin hemen ardından ortaya çıkan el sanatı üretim tarzıdır. 2. Kapitalizm ve Sanat Sanatçı kapitalist çağda kendini oldukça garip bir durumda bulmuştur. Çünkü kapitalizm dokunduğu her şeyi "meta" ya çevirdi. Üretimde ve verimde o güne değin görülmemiş bir atışla, yeni düzeni, dünyanın ve insan yaşantısının her kesimine hızla yayarak, üretenle tüketen arasındaki her türlü doğrudan ilişkiyi ortadan kaldırdı. Bütün ürünler alınmak ve satılmak üzere pazara sürülmüştür. Meta üretimi her yere yayılarak, iş bölümünün artması, işin parçalara bölünmesi, ekonomik güçlerin belirsizliği; bütün bunlar insanlar arasındaki dolaysız ilişkileri ortadan kaldırıyor, insan toplumsal gerçeklere ve kendisine gittikçe artan bir yabancılaşma duygusunu zorunlu kılıyordu. Dolayısıyla kapitalizmle birlikte sanat metaya dönüşürken, sanatçı ise bir meta üreticisine dönüşmüştür. POSTMODERN SANAT Postmodernizm, günümüz kapitalist kültüründe, özellikle de sanat da gelişen bir harekete verilen addır. Postmodernizm terimi, 1960'larda New York'ta ortaya çıkmıştır. Kavram eleştirilenler ve sanatçılar arasında ortaya çıkmıştır. Ancak kuramcılar tarafından terim geliştirilmiştir. Ancak bu şekliyle postmodern kuram ya da postmodern bir dönemden bahsedilmeye başlanmıştır. İngiliz tarihçi Arnold Toynbee 1939 yılında yapmış olduğu A Study of History (Bir Tarih İncelemesi) adlı çalışmasında modern dönemin I. Dünya Savaşı ile birlikte sona erdiğini ve postmodern bir döneme geçtiğini yazmıştır. Toynbee' ye göre iki dünya savaşı arası post modern dönemin de başlangıcıdır. Her iki savaş (I. ve II. Dünya Savaşı) göstermiştir ki modernist proje dünyayı kurtarmakta çaresiz kalmıştır. Ayrıca Toynbee, Amerika' nın dünya egemenliğini ele alması ve siyasal, toplumsal değerlerdeki yeni gelişmeler eski kavramların (modernist kavramlar) yeni ilişkileri açıklamakta yetersiz kaldığını düşünmektedir. Postmodernizm, "modernizm sözcüğünün önüne getirilen "sonra" ("sonrası" ya da "ötesi") anlamında kullanılan "post" ekiyle türetilmiş bir kavramdır..." Kavram modernizmin sona erdiğini ve yeni bir dönemin başladığını işaret etmektedir. Ancak postmodern kavramıyla ilgili tam bir görüş birliğine varıldığını da söyleyemeyiz. Anthony Giddens ise postmodernizmi endüstri sonrası toplumunun kültürü olarak değerlendirir. Bunun olsa olsa edebiyat, plastik sanatlar ve mimarideki biçim ve akımlara işaret etmesiyle sınırlandırılmasını önermektedir. Giddens' a göre modernliğin ötesine geçmiş değiliz, ortadaki manzara ya da postmodern olarak adlandırılan bu çağ modernliğin radikalleşmesi aşamasından başka bir şey değildir. Postmodernler modern çağda inşa edilen binaların çirkin, soğuk ve insana yabancı beton bloklar olduğunu düşünmektedirler. Modern mimarinin bir örneği sayılan dar gelirli Amerikalılar için yapılmış olan Pruitt-Igoe toplu konutlarının 1972 yılında yıkılması modern mimarinin sona ermesinin simgesi sayılmıştır. Bu yıkım "modern mimarinin ölümü" olarak adlandırılmıştır. Modernist tıkanıklığı aşmak için yeni binaların bazılarında eskiye göndermeler yapılmaya başlanmış, bu binalara heykel ve kabartma gibi elemanlar yerleştirilmiştir. Daha önce yan yana getirilmeyen elemanlar birlikte kullanılarak eklektik bir tarz oluşturulmuştur. Klasik ve barok sanat etkileri görülmeye başlanmıştır mimaride. O yüzden postmodernizme yeni klasikçilik ya da yeni maniyerizm de denilmektedir. Postmodernizmle bağlantılı olarak "büyük anlatılar" devrinin kapandığı da iddia edilmektedir. Büyük anlatılar, modernizmin her alanda ürettiği genel formüllerdir. Örneğin bilim tüm evreni açıklamak için bir anahtar olarak görülmekteydi. Aynı durum siyaset, ekonomi, sanat ve diğer alanlarda da geçerlidir.

TOPLUMSAL TABAKALAŞMA

Toplumsal tabakalaşma insanların gelir, zenginlik, toplumsal cinsiyet, etnisite, iktidar, statü, yaş din ya da diğer bazı karakteristikler üzerine kurulu eşitsiz katman ya da tabakalara bölünmesidir. Zenginle yoksul, erkekle kadın, sosyal sınıflar, etnik gruplar ve yaş grupları arasındaki eşitsizlikler toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında hüküm sürmektedir. Özellikle gelir eşitsizliğinin yaygın olduğu toplumlarda sosyal bütünleşme oranı düşüktür ve suç, şiddet gibi sosyal sorunların yaşanma olasılığı daha yüksektir. Genel olarak eşitsizlik toplumu ekonomik, soysal, kültürel gibi farklı açılardan katmanlara ayırdığından sosyal düzen için de birtakım problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Eski uygarlıklarda toplumsal tabakalaşmanın sınırları çok daha katı ve keskin sınırlarla belirlenmişken zaman içinde toplumsal tabakalaşmanın artarak karmaşıklaşmasına rağmen tabakalar arasında geçişler mümkün hâle gelmiştir. Başlıca dört tabakalaşma tipinden söz etmek mümkündür. Bunlar kölelik, kast sistemi, feodal zümre ve sosyal sınıftır. Kölelik, içinde bir grup insanın kendi iradelerine rağmen tutuldukları, başkalarının mülkü olarak görüldükleri, sahipleri tarafından alınıp satılabilen insanlardan oluşan bir tabakalaşma biçimidir. İkinci tabakalaşma tipi geçirgenliği yok denecek kadar az tümüyle kapalı olan kast türü tabakalaşmadır. Üçüncü tabakalaşma tipi olan feodal zümre, tipik olarak Orta Çağ Avrupa'sında görülen ve toprak sahipliğine dayalı bir sistemdir. Dördüncü tabakalaşma türü ise endüstri toplumlarında görülen sosyal sınıftır.

TABAKALAŞMA VE SANAT

Sanatın toplumsal tabakalaşmadan bağımsız toplum dışı gelişen bir olgu olduğu öne sürülebilir. Böyle bir anlayışa göre sanat yapıtının ortaya çıkarılması da benimsenmesi de onu yaratanın ve benimseyenlerin toplumsal özelliklerinden bağımsızdır. Sosyolojik açıdan ise sanatçılar diğer insanlar gibi belirli bir tabakanın üyesidirler ve eserlerinde ait oldukları toplumsal tabakanın özelliklerini yansıtır. Toplumsal tabakalara özgü yaşam biçimleri olduğu gibi sanat yapıtları ve dalları da vardır. Klasik sanatlar üst tabakaların, popüler sanatlar orta tabakaların, folklorik sanatlar da alt tabaka sanatları olarak değerlendirilebilir. Toplumun alt tabakalarının zorunlu ihtiyaçlarını karşılamakta bile zorlanırken sanatsal faaliyetler içinde bulunmaları sosyoekonomik açıdan pek mümkün değildir. Bu nedenle alt tabakalar daha ulaşılabilir sanat dallarına ilgi göstermekte daha eğilimlidir. Örneğin edebiyat diğer sanat alanlarına göre toplumun bütün sınıflarının ilgisini çekebilmektedir. Her toplumun kendine özgü toplumsal tabakalaşma ve sosyal statü yapısı sanat alanında da hiyerarşik bir düzeni yansıtmaktadır. Toplum içinde statü belirleyen bir etken olarak karşımıza çıkan sanatın bu özelliği mimariden musikiye kadar birçok sanat alanında gözlemlenebilir. Arnold Hauser, her toplumda heterojen öğeleri barındıran kültür tabakalarından bahseder. Bu kültür tabakalarına bağlı olarak sanat anlayışlarında da farklılıklar ortaya çıkar. Örneğin, günümüz endüstri toplumlarında köylü, işçi ve burjuva tabakalarının karşılığı olarak üç estetik tabaka; halk sanatı, popüler sanat ve aydın sanatı ortaya çıkmaktadır. **TABAKALAŞMA VE SANATÇI**

Sanatı sadece estetik boyutuyla değerlendirmek onun toplumsal boyutunu gözden kaçırmak anlamına gelir. Dolayısıyla sanat üretenleri de statülerinden bağımsız bir şekilde ele almak sanatçının imgelemine statü ve kimlikten bağımsız düşünmemize yol açar. Heinrich Rönesans'la XIX. yüzyıl ortasında birbirini izleyen bazen örtüşen üç eylem tipi tasarlayarak sanatçının statüsünün geçirdiği değişimleri anlatır. Birincisi, Rönesans'a kadar baskın düzen olan zanaat düzenidir. İkincisi, krallıktan empresyonist döneme kadar uzanan akademik düzen; üçüncüsü XIX. yüzyılın ilk yarısında beliren XX. yüzyılda kendini bulan modern anlamıyla sanatsal yetenek düzenidir. Manheim'e göre sanatçı çıkar açısından belirli bir ekonomik sisteme bağlanılabilir. Belirli politik fikirler de bir çıkara hizmet edebilir. Fakat insanı belirli bir sanat tarzına bağlayan doğrudan doğruya çıkar değildir. Toplumsal tabakanın kültürel tabakayla tamamlanması gerektiğini savunur.

SANATIN SINIFSAK BOYUTUYLA İLGİLİ FİKİRLER

Marksist Düşünce Marksist düşünce diğer bütün toplumsal olgularda olduğu gibi sanatı da ekonomik koşulları ve sınıf çatışmalarını esas alarak açıklamaya çalışır. Sanatın, sanat ürünlerinin, akımların, üslupların ekonomik alt yapı ve sınıf çatışmalarıyla ilişkilerini belirterek nedenlerini ortaya koyar. Sosyal yapı, sınıf farkları, çatışan güçler Marksist eleştirinin değer ölçütleridir. Marksist eleştiri öncelikle içeriğin eleştirisidir. Eserin yazarı eserinde düzene karşıysa ideolojik yönden görevini yapmış sayılır. Marx güzellik duygusunun sınıfsal yönüne dikkat çeker. Yoksullukla boğuşan bir adamın gözü en güzel bir oyunu bile görmez; madenleri işleyen bir adam onların yalnızca ticari değerini

düşünür, madenin eşsizliğini, güzelliğini düşünmez. Her sınıflı toplumda üstün sınıflar gibi üstün güzel sanat ve şiir de bulunmaktadır. Örneğin Divan edebiyatı yanında halk koşmaları ve peşrev musikisi yanında halk ozanlığı sınıflı topluma özgü sanat pratikleridir. Pierre Bourdieu ve Sanat Sevdası Pierre Bourdieu ve ekibi sanatta davranış farklılıklarının açıklanmasına yönelik yaş, cinsiyet, coğrafi köken, sosyal çevre, eğitim ve gelir durumu gibi sosyodemografik katmanları dikkate alarak uygulamalı bir çalışma yürütmüşlerdir. Bourdieu'nun çalışmasının sonuçlarına göre, eğitim düzeyi yükseldikçe artan müze ziyaretleri kültürlü sınıflara özgü bir olgu olarak karşımıza çıkıyor. Ayrıca veriler sınıfsal faktörün sanat müzelerine girişte bir sosyal eşitsizliğin varlığını da açıkça ortaya koymaktadır.

BEĞENİLER SOSYOLOJİSİ VE SANAT

Günümüz modern toplumları birçok farklı şekilde tabaklaşma türlerini içinde barındırmaktadır. Bu tabakalar bazen sınıf, bazen meslek, bazen cinsiyet, bazen yaş, bazen eğitim seviyesi gibi farklı yönleriyle karakterize edilebilir. Dolayısıyla farklı sınıf, grup, statü vs. gibi tabakalaşma türleri sanatsal beğeniler söz konusu olduğunda da bireylerin tercihlerini etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkar. Günümüze kadar müze, tiyatro, konser, opera, sinema, tarihsel anıtlar gibi sanatsal etkinliklere katılım üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki her geçen yıl sanatsal faaliyetlere katılım artmaktadır. Katılımın artmasını açıklayacak iki neden gösterilebilir. Birincisi sınıf ayırımı yapmaksızın halka doğru bir demokratikleşme söz konusudur. İkinci neden ise aynı sosyal kategorilerin müzeleri daha çok kullanmasıyla ilgili olabilir. Günümüzde farklı kültürel tabakaların, farklı ekonomik sınıfların beğeni ve estetik ölçütlerinde gelişen teknoloji, ekonomik güç, erişilebilirlik, boş zaman gibi faktörlerin etkisiyle de farklı eğilimler ortaya çıkabilmektedir. Kuşkusuz zevkler tartışılmaz ya da bilimsel ölçütlerle değerlendirilemez. Bu nedenle her tabaka kendi kültür dünyası ölçeğinde sanatsal eğilimlere ve estetik duygusuna sahiptir. Bazen sanatın ekonomik boyutu kapitalizmin geliştiği toplumlarda çok marjinal örnekleri karşımıza çıkarabiliyor. Milyonlarca dolara alınıp satılan tablolar para ve sanat ilişkisinde sadece üst sınıfların beğeni ve estetik ilgisine yönelik olabiliyor. Bazen bu aşırılıklar yine sanat yoluyla eleştiriye tabi tutulabiliyor ve alay konusu olabiliyor.

SANAT VE EĞİTİM

Sanatın varlığı insanla başlamaktadır. Gerek insanlık tarihine yönelik elde edilen bulgular, gerekse de insanın doğası göz önüne alındığında sanatın toplumsal yaşamın bir ürünü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda sanat, bazı düşüncelerin, duyguların veya olayların deneyimlerinin beceri ve düş gücünün kullanılmasıyla diğer insanlara iletilmesi durumudur (Akdoğan, 2001: 213). Tarih öncesi toplumlarda büyüden ayrılamayacak bir pratikken Antik Yunan'da özellikle Eflatun'un düşüncesinde sistematik hâle gelen tanım içerisinde mimesis ya da taklitle özdeş bir temsil aracı olarak görülen sanat, Rönesans Dönemi'nde ancak münzevi bir dâhinin elinden çıkmış; 19. yüzyılda modernitenin insanın üzerine yüklediği birey olma veya kimlik nosyonunun bir dışavurumu ya da belirli bir perspektifin ifadesi hâline gelmiştir. 20. yüzyıldan sonra ise, kavramsal sanatta olduğu gibi, içeriğin biçimin önüne geçtiği veya konvansiyonel bir temsil kavramının problemlili hâle geldiği bir pratiğe dönüşmüştür (Değirmenci, 2017: 3).

SANAT NEDİR?

Yunanca tekhnē ve Latince ars terimlerinden türeyen sanat kavramı, İlk ve Orta Çağ boyunca zanaattan ayrılmamış ve bu dönemde pratik kurallarla belirlenmiş bir zanaatı uygulama anlamında kullanılmıştır (Cevizci, 2000: 817). Türkçe'deki kullanım şekliyle "sanat" kelimesinin ise, Arapça kökenli bir kelime olan sana'a (yapmak, üretmek) kökünden türemiş bir kelime olduğu görülür. Buradaki anlamıyla yapma ve üretme işi sıradan bir eylem değildir. Sanat, bir insan edimi, insan yaratusı olarak insan kendisini ifade etmesinin yollarından biridir. Yine onu, "insanların gördüğü, duyduğu, his ve hayal ettiği olayları ve güzellikleri, onlarda estetik bir heyecan yaratacak şekilde ifade etmek" olarak tanımlayanlar da söz konusudur. Bu tanıma göre, bir ürünün sanat eseri olması için insan eliyle üretilmesi, güzel olması ve özgün olması gibi koşullar aranmaktadır. Bu anlamda insan tarafından yapılan ancak insanda hayranlık uyandırmayan basit eserler sanat olarak kabul edilmemektedir. Herkesin yapabileceği sıradan eserler sanat eseri olarak kabul edilmeyeceği gibi, onları ortaya çıkaranların da sanatçı olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmektedir (Akdoğan, 2001: 214).

EĞİTİM NEDİR?

Kelime olarak bir eşyanın, varlığın üzerinde uğraşarak ona istenilen ve amaca uygun olan yönü ve şekli vermek olan eğitim (Öztabağ, 1971: 11), toplumun sahip olduğu maşerî vicdanının çağdaş değerlerle gözden geçirilmesini ve şekillenmesini temin etmeğe yarayan bütün düşünce ve çabaların bir organizasyon hâli olarak tanımlanabilir (Akyüz, 1991: 13). Kemerlioğlu ve arkadaşları ise söz konusu olguyu "yeni kuşaklara toplumdaki mevcut değerlerin, bilgilerin, düşüncelerin ve hünerlerin aktarılması veya öğretilmesini sağlayan süreç" (Kemerlioğlu vd., 1996: 3) olarak ifade etmektedirler. Gerek bu tanımlar gerekse de literatürdeki diğer tanımlara bakıldığında eğitimin tanımıyla ilgili şu ortak tanım ortaya çıkmaktadır: Eğitim, toplumun sahip olduğu maddi ve maddi olmayan değerlerinin genç kuşaklara enformel ve formel olarak aktarılması ya da benimsetilmesi sürecidir. Bilindiği gibi bütün toplumlarda uygulama alanı bulan insan yetiştirme anlayışları ve bu anlayışların oluşturduğu eğitim sistemleri, belirgin amaçlar doğrultusunda odaklaşan çeşitli düşünce biçimlerinin bir yansıması olarak ortaya çıkar. Genellikle bu düşünce biçimlerini yönlendiren, iki ana eğilim ve ölçütten söz edilebilir. Bunlardan birincisi, evrensel bir insan, toplum ve kültür modelinin tanımlanmasına hizmet eden ortak ve benzer niteliklerin oluşturduğu dünya görüşleri; diğeri de belli bir coğrafya, tarih ve kültür içerisinde yoğrularak ortak simgelerde birleşen insanların meydana getirdiği yerli özellikler taşıyan toplumsal ve ulusal eğilimlerdir. Diğer bir ifade ile toplumsal bir kurum olarak eğitim, bir yandan kendi insanını ve toplumunu tanımlayarak bu tanıma uygun bir model oluşturmaya çalışırken diğer yandan da evrensel ölçüt ve çerçevelerde belirginleşmiş bulunan insan ve toplum tipleştirilmelerine, gerek amaç ve gerekse bu amaca uygun düşen öğretim içeriklerine yer ayırmak suretiyle yanıt bulmaya çalışır (Akyüz, 2018: 1).

SANAT VE EĞİTİM

Eğitim, bilim, teknik ve sanatı içeren üç boyutlu bir içerikle örgütlenerek bireyleri ve toplumları şekillendirme, yönetme, değiştirme, geliştirme ve güçlendirmede en etkili olan bir süreçtir. Bu boyutları kapsayan bir eğitim, bireyi bir bütün olarak en uygun ve ileri düzeyde, biyopsişik, sosyokültürel boyutları ve ayrıca fiziksel, bilişsel, duygusal ve psikolojik davranış yapılarıyla yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Sanat tarih boyunca vazgeçilmez yeri ve önemi nedeniyle, taşıdığı eğitsel özelliklerinden dolayı, insan açısından önemli bir eğitim alanı olmuştur. Bireyler gibi

toplumların da çağdaş, medeni ilkeler çerçevesinde biçimlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi ancak iyi bir eğitim planlamasıyla mümkündür (Bulut, 2016: 76). Kuşkusuz, eğitim, genel eğitim ve sanat arasındaki ilişki nedeniyle bireyi ve toplumları dönüştürmede son derece önemlidir. Toplumların dönüşümünde sanat eğitiminin bu dönüştürücü gücünün sunduğu olanaklar bu durumu kanıtlamaktadır. Bunun bir örneği sanat ve kültürün bireyleri dönüştürmede oynadığı roldür. Bu durum toplumu dönüştürmede etkili bir araç olarak önemli olmakla birlikte, sanatın iktidarla olan ilişkisinde yarattığı sonuçları bakımından onun bir egemenlik aracına dönüşmesi ihtimali de yüksektir. Burada sözü edilen beklentilerle iktidar konumundaki gücün eğitim ile ilgili beklentileri göz önüne alındığında konunun önemi daha iyi anlaşılabilir (Odabaş & Tekin, 2018: 7).

Sanat Eğitiminin Önemi

Okullarda sanat eğitimi derslerinin bulunmasının pek çok gerekçesi vardır. Bu gerekçeler zamana, ihtiyaçlara, araştırma uygulamalarına göre değişmektedir. Her dönemin ihtiyaçlarına göre değişerek ortaya çıkan bu amaçlar şöyle ifade edilebilir (Yazar vd., 2014: 594-595):

- Görsel sanatlar temelde çözüme kavuşturulması için bazı sorunlar icat eder. Sanat, yaratıcı düşünme, anında ve yerinde karar verme, değerlendirme ve anında sonuç alma yeteneğini geliştirir.
- Sanat doğası gereği hayal etme alıştırmalarının yapılmasını sağlar. Sanat, şu an bildiğimizden daha iyi bir yol, değişiklik ve fırsatlar oluşturmak için tek araçtır.
- Sanat, mevcut kültürel çeşitliliği keşfetme ve vurgulama fırsatları sunar. Böylece, duyarlılığı, ortak ve karşılıklı sevgi için ne yapılması gerektiğine dair araştırmaları teşvik eder. Sanat eğitimi her yaşta birey için gereklidir ve insan yaşamında önemli bir yer tutar. Sanat eğitimi, bireyin yaratıcı güç ve potansiyelini eğitmek, estetik düşünce ve bilincini organize etmek için gereklidir. Sanat önemli bir etkinlik alanıdır; çünkü bireyin sosyal ilişkilerini ayarlamasına, işbirliği ve yardımlaşmayı öğrenmesine, doğruyu seçme ve ifade etmesine, bir işe başlama ve bitirme sevincini tatmasına ve üretken olmasına katkı sunar. Sanat eğitimi gözlem yapmayı, özgünlüğü, buluşlar ortaya koymayı, kişisel yaklaşım becerisini kazanmayı ve pratik düşünmeyi geliştirir. Olayları bizzat gerçekleşmeden zihinde gerçekleştirme yeteneğini artırır. Bireyin el becerisini ve sentez yapma gücünü / yeteneğini geliştirir (Yazar ve diğerleri, 2014: 595).

Sanat Eğitiminin İlkesel Temelleri

Çok yönlü gelişimin en önemli bileşeni olan sanat eğitiminin başarısı, alana özgü ilkelere bağlı kalınmasıyla doğru orantılıdır. Bu ilkeler şunlardır (Ünver, 2016: 873-874):

- Her çocuk yaratıcılıkla ilgili birtakım özelliklerle dünyaya gelir. Bu özelliklerin/yeteneklerin ortaya çıkarılabilmesi için ise sanat eğitimi herkese sunmak gerekir. Yaratıcılık insana özgüdür ve herkes bu yeteneklere sahip olarak dünyaya gelir. Önemli olan, bu özelliklerin eğitim yoluyla yetenek ve davranışa dönüşmesidir. Sanat, kendilerini sürekli yenilemek ve aşmak isteyen insanlar için en uygun alandır. Bu nedenle insanlara iyi bir gözlemci olma bilinci verilmeli, algıları zenginleştirilmeli ve yaratıcılıklarının gelişimine izin verilmelidir.
- Sanat eğitiminde bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır: Her çocuğun kalıtsal ve yetiştiği ortamın özelliklerine göre zihinsel, psikolojik ve fizyolojik farklılıkları vardır. Mevcut sosyoekonomik ve kültürel çevre bireylerin gelişme ve algılama düzeylerini etkilemektedir. Sanat eğitimcileri bu farklılıkları dikkate almak zorundadır. Ayrıca, her çocuğun kendini ifade etme şekli de farklı olabilir. Bazı öğrenciler çizgiyi, bazıları rengi veya üç boyutu daha iyi kullanabilir. Dolayısıyla, eğitimci çocuğun başarılı olma ihtimali bulunmayan teknikte ısrar etmemelidir. Farklı kişilik ve davranış biçimlerine sahip öğrencilerin kendilerini farklı tekniklerle ifade etmelerini, kendilerini tanımalarını, keşfetmelerini ve güvenmelerini sağlamak için yaratıcılığın gelişmesi önemlidir. Deneyim önemlidir, ancak genellikle bedensel ve zihinsel düzeyler çocukların sanatsal davranışlarını belirler. Çocukların görsel algı gelişimi ve sanatsal bir takım özellikleri iyi bilinmeli ve buna göre bir tutum sergilenmelidir. Böylece, çocuğun özelliklerine göre belirlenen sanat eğitimi beklenen verimi sağlayacaktır.
- Sanat dersleri kendi ilke ve amaçlarına uygun olmalıdır: Sanat derslerinin amacına hizmet etmeyen etkinliklere ve diğer derslere yardımcı bir ders gibi algılanmasına ve bu yönde uygulamalarda bulunulmasına müsaade edilmemelidir. Estetik hassasiyet ve yaratıcılığa dayanmalıdır. Sanat eğitimi sırasında başvuru teorik bilgi ve teknik beceriler sanat eğitiminin sağlıklı bir şekilde verilebilmesi için kullanılan araçlardır. Dolayısıyla sanat eğitiminde aslanan, bireylere özgür bir ortam içerisinde estetik hassasiyet ve sanatsal bir dil kazandırmaktır. Sanatsal davranış geliştirebilme ancak ilkeli bir tavırla mümkündür.
- Sanat eğitimi derslerinde gerekli ilgi ortamı sağlanmalıdır: Sanat eğitiminde başarının ölçütü bir yerde eğitilen kişinin öğrendiği konuları içselleştirip pratiğe dökebilmesiyle mümkündür. Diğer taraftan, sanat eğitimine tabi tutulan kişinin yaş, ruh dünyası ve düş gücü eğitimciler tarafından dikkate alınmalıdır. Çünkü konu seçimi, sunumu, ön hazırlık ve çalışma ortamının doğru seçimi bireylerin motivasyonunu artıracaktır.
- Sanat eğitiminde çevresel imkânlar ve fırsatlar eğitim sürecine dâhil edilmelidir: Eğitimin verildiği çevresel özellikler, kültürel doku ve sağlanan maddi olanaklar eğitim sürecine zenginlik getirebilir ve

bu amaçla kullanılabilir. Ayrıca güncel olaylar, sanatsal faaliyetler, sergiler, konferanslar, yayınlar vb. kaynaklardan yararlanmak sanatsal bilinci ve görsel algıyı geliştirecektir. Toplumların sanatsal etkinliklerdeki gelişmişlik düzeyi aynı zamanda modernliğe olan mesafelerinin de göstergesidir. Bir toplumu oluşturan bireylerin sanat eğitimine verdikleri önem aynı zamanda o toplumun gelişim düzeyiyle ilgili ipuçları verir. Görerek, duyarak ve dokunarak öğrenme sonucu gerçekleşen eğitim daha kalıcı olmaktadır. Çünkü birden fazla duyu organına hitap ederek yapılan öğrenme daha kalıcı hâle gelir. Sanat eğitimi birden fazla duyu organına hitap ettiğinden, bireyin psikomotor davranışlarını ve fiziksel yeteneğini geliştirmede önemli bir etkiye sahiptir. Sanat eğitimi aynı zamanda eğitimde önemli bir boşluğu doldurmaktadır; çünkü birey sanat eğitimi yoluyla duygularını, düşüncelerini ve izlenimlerini sağlıklı bir şekilde iletebilmeyi, yetenek ve yaratıcılığını istenen seviyeye taşıyabilmeyi ve heyecanını ve eğlence isteğini doğru bir şekilde yönlendirmeyi öğrenebilir (Sarığöz vd., 2015: 572). Sanat eğitimi, toplumsal bir ürün olan kültürel değerleri anlamak, bu değerleri üreten toplumları tanımak demektir. Çünkü sanat ve toplum birbirinden ayrı düşünülemez. Toplumların kültür ve uygarlık seviyeleri, nitelikli sanat eserleri üretmeleri ve bu eserleri toplumsal hayatlarına yansıtma düzeyleriyle doğru orantılıdır. Bir toplumda nitelikli sanatın dar bir kesiminin ilgi alanına girmesi o toplumun ekonomik düzeyiyle olduğu kadar sanat eğitiminin eksikliği ile de ilgili bir durumdur. Dolayısıyla, böylesi bir sorunun çözümü sanat eğitimiyle ilgili tutumun toplum yöneticileri nezdinde değişmesiyle gerçekleşecektir (Ünver, 2016: 875).

MİTOLOJİ KAVRAMI

Mitoloji (mythologia) kelimesi, köken olarak Yunanca masal, hikâye anlamına gelen “mitos” ve söz anlamına “logos” kelimelerinden oluşmuştur. Bu bakımdan mitos’un temel anlamı anlatı, masal ve hikâyedir. Mit metinleri, ilahiler veya dualar değil, öykü ve hikâyelerdir. Kısaca “mitler toplama” olarak da tanımlanabilecek mitoloji kavramı, mitlerin doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan ve inceleyen bilim demektir. Mitoloji, doğa karşısında yapayalnız olan insanoğlunun, yaratıcısını ve varoluşu sebebini adlandırma adına uydurduğu öykülerin ve hayallerin bütünüdür. Böylece eski zamanlarda yaşamış toplumların inanmak üzere yarattığı tanrılar, periler, devler, kahramanlar ve onların hikâyeleri, mitolojiyi oluşturur.

MİTLERİN ÖZELLİKLERİ

Mitler, tanrılar, evreni, insanı, hayatı konu edinerek onlara dair açıklamalar yapar. İnsanın dünyadaki sorunlarının üstesinden gelmesine yardımcı olur; yaratılışı, tanrılar veya çeşitli doğa olaylarını açıklarken ortaya çıktıkları toplumun yaşantısı hakkında da bilgi verir. Bu nedenle dünya üzerindeki birçok toplumun mitolojisi; kendine ait destanı, efsanesi, masalı, halk hikâyesi gibi anlatı türleri bulunmaktadır. Her ne kadar mitler, toplumdan topluma farklılık arz etseler de bunların bazı ortak özellikleri mevcuttur. Bu özelliklerin en önemlileri değişim, etkileşim, dinsel ve toplumsallıktır. Değişim İnsanlığın binlerce yıllık deneyimi ve birikimi olarak kabul edilen mitlerin en birincil özelliği değişimdir. Mitler, ortaya çıktıkları toplumdaki değişimler nedeniyle tarihsel süreç içerisinde farklı anlatılara konu olmuşlardır. Etkileşim Farklı kültürler arasındaki iletişim ve etkileşimler, bu kültürlere ait mitlerin birbirlerini etkilemelerine sebep olmuştur. Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlar, aralarındaki mesafelere ve tecrübelerine rağmen benzer kaygı ve mücadeleler içerisinde oldukları için mitlerle ifade ettikleri konular da benzerdir. Örneğin, Gılgamış Destanı’nda yer alan Utnapiştım bölümü Nuh tufanı ve Yunan mitolojisindeki Kiklop da Dede Korkut Kitabı’ndaki Tepegöz ile büyük ölçüde benzeşmektedir. Dinsellik Eski zamanların dinsel anlatıları olarak işlev gören mitler, dünyayı kuran ve düzenleyen tanrılar, evrenin, yaratılışın hikâyesini anlatırlar (Yılmaz, 2000: V). Bilimin olmadığı dönemlerde insanın korku ve azap veren düşüncelerini, yoğun duygularını açıklamaya çalışan mitler, eski zamanlarda kadın ve çocukların bulunmadığı ortamlarda ezbere okunurdu.

Toplumsallık

Kolektif aklın birer ürünü olan mitler, ortaya çıktıkları toplumların yaşamını, zihin dünyasını, norm ve değerlerini, kural ve yasaklarını da yansıtır. Bu açıdan mitler, toplumun sahip olduğu dinsel, dilsel, kültürel, sosyal, siyasal, sanatsal, duygusal, düşünsel yapılarla doludur. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen farklı alanlardaki değişim ve dönüşümlerle birlikte çeşitlenen mitler, böylece yeniden üretilmiş olur.

MİT TÜRLERİ

Farklı toplum ve uygarlıklara ait olan mitleri kendi içinde farklı türlere ayırmak mümkündür. Birden çok işleve sahip olan mitleri sınıflandırırken içerik, işlev, inanç gibi farklı kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Ancak sosyal bilimlerin birçok alanında olduğu gibi bu konuda da türler arasındaki sınırlar kesin olarak birbirinden ayırtılamamaktadır. Buna rağmen mitleri kabaca teogoni-kozmogoni, köken, türeyiş, kahramanlık olmak üzere dört sınıfa ayırmak mümkündür.

Teogoni - Kozmogoni Mitleri

Teogoni, tanrılar doğumu, kökeni, şeceresi, eylemleri ya da kendi aralarındaki savaşları konu edinen daha çok dinsel içerikli mitlerdir. Teogoni mitlerinin en önemli özelliği, evrenin yaratılışında tanrılar rolünü öne çıkarmaktır. Kozmogoni ise daha çok kronolojik olmayan bir bakış açısıyla evrenin, dünyanın, yeryüzü şekillerinin ve insanın oluşumunu (antropogoni) açıklayan mitlerdir. Köken Mitleri Alegorik bir anlatıma sahip olan köken mitleri, kâinatın yaratılışıyla bağlantılı olarak insanın ve diğer varlıkların yaratılışını, kökenini anlatan mitlerdir. Daha çok açıklamaya ve izah etmeye yönelik oldukları için köken mitleri “izah edici mitler” olarak da bilinmektedir.

Türeyiş Mitleri

Mitler, bazen toplumların kendilerine daha üstün vasıflar yükledikleri ve diğer toplumlardan ayırttıkları bir işleve sahiptir. Türeyiş mitleri, ilk insanından sonra var olan toplulukların ve soyların yer aldığı hikâye ve tasvirleri ifade etmektedir. Kahramanlık Mitleri Kahramanlık mitleri, ortaya çıktığı toplumların tanrılarını, kahramanlarını, canavarlarını, mucizelerini konu edinen; cesaret,

iyi ile kötü arasındaki savaş veya aşk öyküleri gibi birçok öykünün bir kahraman etrafında anlatıldığı mitlerdir. Bunların bazıları tanrılar arasındaki mücadeleyi, bazıları da yarı tanrı veya doğaüstü güçlere sahip ölümlü bir kahramanın insanları kurtarmak için zorlu macerasını ve olgunlaşma sürecini konu edinir. Bu anlatılar, aynı zamanda topluma örnek alabileceği bir rol model sunmaktadır.

MİTLERİN İŞLEVLERİ

Mitlerin ortaya çıkmasının temel nedeni, bunların birçok işlevi yerine getirmeleridir. Ortaya çıktığı toplumun inanış, yaşayış ve düşünce dünyasından beslenen mitler, “inanışları dile getirir, belirgin kılar ve düzene koyar; ahlâk ilkelerini savunur ve onları zorla kabul ettirir; rite ilişkin törenlerin etkinliğini güvence altına alır ve insanın uyması için yarar sağlayıcı kurallar sunar.” Bu bakımdan mitler, ortaya çıktıkları toplumun yaşamına ve değerlerine bağlı oldukları için o toplumu diğer toplumlardan farklı kılan duygu, düşünce ve tutumları ya da tarihsel gerçekleri ortaya koyma gibi işlevlere sahiptir.

Dinsellik İşlevi

Birtakım psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlardan doğan mitler, hayatı ve dünyayı açıklamak, insanın geçmişini ve geleceğini anlamlandırmak, insanı kuşatan belirsizlikleri ve evrenin ürpertici yönlerini ortadan kaldırmak, ahlaki bir düzenin varlığını savunmak, insanların zihin dünyasında bir güvenlik alanı oluşturmak, dinsel veya ahlaki pratiklerin gelişmesini sağlamak gibi farklı işlevleri yerine getirmektedir. Toplumsallık İşlevi Mitlerin en önemli işlevlerinden biri de toplumsal işlevidir. Çünkü mitler, sadece tanrılar ile insanlar arasındaki engeli aşmaya değil, toplumsal ve ahlaki ihtiyaçları da gidermeye yöneliktir. Bu işlev, diğer tüm işlevleri kapsar hatta onların üstünde yer alır. Birçok düşünürün de belirttiği üzere birey-toplum ilişkisinin canlı bir bileşeni olan mitler, toplumu ve dünyayı algılamada önemli bir role sahip olup toplumların inancını, ahlak anlayışını, gündelik yaşam pratiklerini de belirlemiştir.

Kültürel İşlevi

Toplumun maddi ve manevi değerlerini yansıtan mitlerin en önemli işlevlerinden biri de kültürel varlığı inşa etmeleri ve bunları unutulup yok olmaktan korumalarıdır. Toplumların dünya görüşlerini, inanç ve değerlerini temsil eden mitler, aynı zamanda kültürel yaratıların birer simgesi konumundadır.

Psikolojik İşlevi

Mitlerin en önemli işlevlerinden biri de insanın kendisini, çevresini ve evreni tanımasını sağlamasıdır. Mitlerde anlatılan olay ve kahramanlarla özdeşlik ilişkisi kuran insanlar, böylece karşılaştıkları sorunlarla yüzleşmeye, yüce kavram ve simgeler yardımıyla güdülerinden özgürleşmeye, korkularının üstesinden gelmeye, daha sağlam bir psikolojiye sahip olmaya teşvik edilmiştir.

Sanatsal İşlevi

Mitlerin bir diğer önemli işlevi de toplumların sanatsal faaliyetlerine ilham kaynağı olmalarıdır. Antik Çağ'dan günümüze uzanan tarihsel süreç içerisinde mitler, heykel, resim, mimari, edebiyat olmak üzere farklı sanat dallarına konu edilmiştir. Nitekim sanat da mitler gibi insanı, onun doğasını, evrendeki yerini anlama, algılama ve anlamlandırma çabasının ürünüdür. Bu nedenle kadim zamanlardan itibaren sanatçılar, yazarlar ve şairler eserlerinde mitolojik unsurlardan sıkça yararlanmışlardır.

MİTOLOJİ VE SANAT İLİŞKİSİ

Yukarıda ifade edildiği üzere insanın doğasını ve evrendeki yerini anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik sanat ile mitoloji arasında çok güçlü bir bağ bulunmaktadır. Zira mitolojiler, klasik döneme ait sanat eserlerini beslediği gibi çağdaş sanatı da etkileyerek ona yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Bu güçlü ilişki nedeniyle mitoloji bilinmeyen bir sanatseverin klasik eserleri okuması, ünlü ressamların tablolarını yorumlaması ya da müzeleri süsleyen heykelleri anlamlandırması pek mümkün değildir. Birçok Türk yazar mitolojik anlatılardan yola çıkarak eserler vermiştir. Bunun en tipik örneklerini Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Behçet Necatigil, Yaşar Kemal ya da Hilmi Yavuz'un eserlerinde görmek mümkündür. İlk Çağ uygarlıklarından başlayarak edebiyat, tiyatro, müzik, resim, sinema ve heykel gibi birçok sanat dalının konusu olan mitolojik kaynaklı öyküler, günümüzde de sanatın konusu olmaya devam etmektedir. Mitoloji ve Edebiyat Anlatıya ve dile dayanması bakımından mitler, edebiyatla yakından ilintilidir. Evreni ve insanı anlamaya ve anlamlandırmaya imkân sunan mitler her ne kadar tarih, destan, din, efsane gibi anlatı türlerine ait unsurları barındırsa da aynı zamanda sanatsal bir içeriğe de sahiptir. Bu bakımdan mitolojiyle güçlü ilişki kuran sanatların başında edebiyat gelmektedir. Nitekim mitler, değiştirilerek, simgeye ve mecaza dönüştürülerek, anlam zenginliği ve estetik değer kazandırılarak edebi eserlere konu olmuşlardır. Bu etkileşim sürecinin bir yansıması olarak Türk edebiyatında da benzer kullanımlar göze çarpmaktadır. Tanzimat'tan sonra, bilhassa Fransız Edebiyatı'ndan yapılan çeviriler ile birlikte Yunan mitolojisine yönelik yazar ve şairler, mitolojik unsurları eserlerinde konu etmişlerdir.

Mitoloji ve Tiyatro

Mitoloji ile tiyatro arasında Antik çağa kadar uzanan kadim ve derin bir etkileşim söz konusudur. Birçok Yunan trajedisi, Yunan mitlerinin temsillerinden ibarettir. Homeros'la Vergilius'un destanları; Aiskhylos, Sophokles ve Euripides'in trajedileri Batı edebiyatının belkemiğini oluşturmaktadır. Trajedilerde tanrılar sahnenin gerisinde kalırken yazgısı tanrıların elinde olan insan ön plandadır.

Mitoloji ve Heykel Sanatı Görsel sanatın en güçlü dallarından biri olan heykel sanatı, mitolojik anlatıların günümüze aktarılmasında son derece önemli bir rol oynamıştır. Nietzsche'ye göre Yunan mitolojisinde Apollon akli, Dionysos içgüdüyü temsil etmektedir. Apollon, hayallere ölçülü bir biçim verirken Dionysos ise hiçbir biçime/kalıba sığmayan heyecanı sezdirir. Bu bağlamda Apollon heykel sanatını temsil ederken Dionysos ise müzik ile özdeşleşir. Heykel sanatı, maddesel kalıcılığı sayesinde farklı uygarlıklara ait mitolojik anlatıları konu edinmiş ve bunların sahip oldukları değerleri, metaforları ve imgeleri kendi diliyle aktarmaya çalışmıştır.

Mitoloji ve Resim

Ortaya çıktığı kültürün düşünce ve manevi değerlerini içeren mitler, tarihsel süreç içerisinde birçok ressam tarafından konu edinilmiştir. Bu bakımdan mitler, toplumsal değerlerden beslenen resim sanatında da önemli bir yere sahiptir. Örneğin tarihi vazoların üzerine çizilmiş resimler, rölyef adı verilen kabartma resimleri, tanrılara ya da başka kutsal varlıklara ait yağlı boya resimleri mitlerin günümüze kadar ulaşmasını sağlayan önemli bir faktördür. Sanatseverlerin ve sanatçıların beğeni ve imkân dünyasını zenginleştiren ve böylece resim sanatını gelişmesinde önemli bir rol oynayan mitler, sanatın potansiyelini artıran önemli dinamiklerden biridir.

Mitoloji ve Sinema

Tarihsel süreç içerisindeki yolculuğunda masal, drama, trajedi, edebiyat, resim, heykel vb. sanat dallarına konu edilen mitler, en genç ve en güncel sanat dalı olarak kabul edilen sinemanın en önemli kaynaklarından biri olmuştur. Sinemanın ortaya çıktığı günden itibaren mitoloji ile arasında derin bağlar kuran ve anlatısal işlevi açısından dramanın, tragedyanın, tiyatrunun ve edebiyatın özelliklerini içeren sinema, mitleri esas alan eserler ortaya koymuştur. Tiyatro ya da drama sanatlarına karşın daha büyük imkânlarla sahip olan sinema sanatı, mitolojileri ya da mitolojik öğeleri daha etkin bir şekilde sahnelemeyi başarmıştır. Öyle ki 20. yüzyıl sinema sanatına damgasını vurmuş pek çok yönetmen, mitolojik göstergelerin ve ritüellerin yansımalarını, ortak özelliklere sahip kahramanların farklı maceralarını filmlerinde kullanagelmişlerdir.

GİRİŞ

Dijital sanat, pek çok farklı sanat dalının yöntem, teknik, biçim ve üslup açısından dijital olan ile ilişkisini tanımlayan bir çatı kavramdır. Dijital kelimesinin ne ifade ettiğine bakıldığında ise Türkçe Sözlük'te sayısal olan ve verileri ekranda elektronik olarak gösteren anlamına geldiği görülmektedir. İngilizcede ise dijital, sıfır ile dokuz arasındaki rakamlardan oluşan verilerin gönderilip alındığı ve elektronik ekranda gösterildiği sistemler ile internet gibi bilgisayar teknolojileri olarak tanımlanmaktadır. Dijital kelimesinin İngilizcedeki etimolojik kökeni takip edildiğinde, Latince "digitus" kelimesinden geldiği görülmektedir. Digitus parmak demektir ve parmaklarımızla 10'a kadar sayabildiğimizden 15. yüzyılın ortalarında on sayısının altında kalan rakamları ifade etmek üzere "digital" kelimesi kullanılmıştır. Dijital, sayılarla alakalı olan, elektronik ve bilgisayar teknolojileriyle bağlantılı, bir ekrana ihtiyaç duyan ve bu anlamda oldukça yakın tarihli bir kavramdır. İlk örneklerine 1960'larda rastlanılan dijital sanat, dijital ortamları ve günümüz kitle iletişim araçlarını kullanan bir çeşit çağdaş sanat anlayışıdır. Dijital sanatların en bilinen örneklerinden biri Lillian Schwartz'ın kolaj çalışması olan Mona Leo eseridir.

DİJİTAL SANATI TANIMLAMAK, SINIFLANDIRMAK ve ANLAMLANDIRMAK

Dijital sanat ve dijital sanat eseri denildiğinde akla; üretiminde bilgisayarın rol aldığı ve fiziksel olmayan ürünlerin ortaya çıkartıldığı sanat çalışmaları gelmektedir. Ancak bu tanım gelişen teknolojiler eşliğinde dijital sanatın kapsayıcılığı arttıkça muğlaklaşmaktadır.

Sayısal sanat: Dijital sanat ile eş anlamlı olarak kullanılan bir kavramdır.

Bilgisayar sanatı: Dijital sanat yerine kullanılan kavramlardan biridir. Bunun sebebi ise bilgisayar aracılığıyla sanat yapma fikri ortaya atıldığında, henüz emekleme aşamasında olan bu sanat biçimine 1960'larda verilen isim olmasıdır. Ancak günümüzde, bilgisayar sanatı ile dijital sanat arasında bilgisayar üretimli ya da bilgisayar destekli kavramlarını temel alarak ayırım yapmak mümkündür.

Elektronik sanat: Elektronik bileşenler kullanarak yapılan sanat icralarını ve eserlerini ifade eden kavramdır.

Yeni medya sanatı: Dijital sanatı da içine alan geniş bir çatı kavramdır. Yeni medya teknolojileri ve ortamları aracılığıyla üretilen ve yayılan sanat çalışmalarını kapsar. Dijital sanat denildiğinde akla gelen diğer sanat türlerinden bazıları ise şöyledir: Görsel sanatlar, algoritmik sanatlar, etkileşimli sanat, üretimsel sanat, internet sanatı, yazılım sanatı ve immersion (sanal gerçeklik sanatı).

Dijital Sanatı Sınıflandırmak

Dijital sanatlar, sanatçının bilgisayar ile olan etkileşimine göre sınıflandırılabilir gibi, sanatçının üretim amacına göre de sınıflandırılabilir. Sanatçının bilgisayar ile olan etkileşimine göre, bilgisayar destekli dijital sanat ve bilgisayar üretimli dijital sanat ayırımı yapılabilir. Bu ayırma göre sanatçı bilgisayarı sanat eserini ürettiği süreç içerisinde herhangi bir alet gibi kullanıyorsa bilgisayar destekli, bilgisayarı sanat eserini üretecek aygıt olarak kullanıyorsa bilgisayar üretimli dijital sanat söz konusudur. Sanatçının üretim amacına göre dijital sanatlar araç olarak ortam olarak ve konu olarak sınıflandırılabilir. Araç olarak dijital sanat, sanatçının dijital teknolojilerden faydalanarak eserini oluşturmasıdır. Ortam olarak dijital sanat, sanat işinin dijital ortamda gerçekleşmesi, sergilenmesi ve gösterilmesidir. Konu olarak dijital sanat ise sanatçının vereceği mesajı yansıtmaya için dijital teknolojilerin kaçınılmaz olduğu sanatsal üretimlerdir.

Dijital Sanatı Anlamlandırma

Dijital sanatların politik görünürlükleri, mesaj iletme kaygıları günümüz geleneksel sanatlarına nazaran üst düzeydedir. Ünlü iletişimci McLuhan'ın sözü olan "Ortam mesajdır." mottosu, tam da politik söylemler dijital sanat eserlerini ve internetin özgürlükçü ortamını ifade etmek için kullanılabilir. Dijital sanatların her zaman verecek bir mesajı bulunmaktadır. Özellikle kriz anlarına eleştirel yaklaşan sanatçılar, mesajlarını hızlı ulaştırmak adına dijital sanat formlarından yararlanmaktadır.

DİJİTAL SANATIN TARİHSEL ARKA PLANI

Dijital sanat eserinin yapımında veya sergilenmesinde önemli rol oynayan bilgisayarlarda sanat işi üretmek, o dönem için günümüze nazaran oldukça zordur. Bu zorluğun sebeplerine örnek olarak bilgisayarların yaygınlaşmamış olması, yalnızca üniversite hocalarının bilgisayara rahatça erişebilmesi, bilgisayar teknolojisinin ilk zamanları olması, sanatsal işler için kodlama bilinmesi gerekliliği, ara yüzlerin günümüzdeki gibi kolay olmaması ve yardımcı bilgisayar yazılımlarının

oldukça sınırlı olması verilebilir. Bilgisayar sanatı tanımı ilk kez, Computers and Automation adlı derginin Ocak 1963 sayısında Efraim Arazi imzalı bir çalışma için Edmund Berkeley tarafından yapılmıştır. 1970 yılında, bilgisayar sanatıyla uğraşanların işlerini kolaylaştırmak üzere ilk programlardan olan ART 1, Katherine Nash ve Richard Williams adlı sanatçılar tarafından yayınlanmıştır. Ünlü sanatçı Andy Warhol'a şekil Commadore Amiga adlı bilgisayarın lansmanında bilgisayar üzerinde sanatsal üretim yaparak geleneksel sanatçıların pek çoğunun ilgisini bilgisayarlar üzerine çekmiştir. Baskı kalitesi çok yüksek yazıcıların yanı sıra günümüzde üç boyutlu yazıcılara kadar ilerleyen teknolojiler dijital sanatların sadece görsel işleri değil aynı zamanda heykel ve mimari gibi sanat dallarını da kapsamına imkân sağlamıştır. 1970'lerde Profesör Harold Cohen tarafından geliştirilen AARON adlı robot, ressam yapay zekâ sanatçıların ilk örneklerindedir.

DİJİTAL SANAT DALLARI

Müzik, edebiyat, mimari, heykel gibi sanatlar teknolojiyi doğrudan üretici tayin ederek ya da teknolojiden yararlanılarak ortaya çıkartılan sanat işleri dijital sanatların geniş kapsamının dâhilinde olsa da dijital sanatların lokomotifi görsel dijital sanatlar olagelmıştır. Geleneksel ve dijital yöntemler ile imkânların bir arada kullanıldığı işleri tanımlamak için kullanılan tradigital kavramı, İngilizce gelenek ile dijital kavramları birleştirilerek oluşturulmuştur.

Görsel Dijital Sanatlar

Dijital sanatların başat ögesinin görsel sanatlar olması tesadüf değildir. Sinema, televizyon, reklamcılık ve dijital oyunlar gibi sektörler gelişimleriyle birlikte görselliği de talep etmekteydi. Dolayısıyla bilgisayarlar da daha iyi görüntüyü vermek üzere geliştirilen donanımları barındırmaya başlamıştır.

Dijital fotoğrafçılık: Dijital fotoğraf makineleri ile yapılan fotoğrafçılığı tanımlayan bir sanattır.

Fotoğraf manipülasyonu: Sanatçı, bilgisayar yazılımlarıyla fotoğraf üzerinde amacına yönelik düzenlemeler yapabilir veya bilgisayara yaptırabilir. Fotoğrafın değiştirme ve dönüştürme işlemlerini kapsayan bu süreç ve süreç sonunda çıkan işler dijital sanat işi sayılabilir.

Dijital illüstrasyon: Çevre birimleri aracılığıyla bilgisayarı ortam ve araç olarak kullanarak üretilen illüstrasyon çalışmalarıdır.

Dijital resim: Sanatçının resmi yaparken bilgisayar teknolojilerinden faydalandığı çalışmalarıdır. Sanatçının kullandığı çevre birimleri ve yazılım; gerçek hayatta kullanılan fırçalar, boyalar, resim yapılan yüzeyler ve hatta gerçek hayatta kullanılan efektlerin dijital simülasyonlarını sanatçıya sunmasıdır.

Dijital kolaj: Görsel materyallerin dijital olarak, bilgisayar destekli veya bilgisayar üretimi şeklinde kolajlanmasıdır.

Animasyon: Çizimlerin hareketlendirilmesi olarak tanımlanabilecek olan animasyon sanatı iki boyutlu veya üç boyutlu animasyonlar olarak ikiye ayrılır.

Piksel Sanatı: Piksellerin, dijital günümüz teknolojilerinden alınan desteklerle estetik kaygılar güderek tek tek detaylandırılması piksel sanatı olarak adlandırılır.

GIF Sanatı: GIF sanatı, döngüsel olarak tasarlanan videolar veya animasyonlardan oluşmaktadır.

Render sanatı: Görüntüler işlenirken kullanılan veya kullanılmayan bilgisayar kaynaklı özellikler sonucunda elde edilen görseller render sanatı olarak anılır.

Özel efektler: Bilgisayar aracılığıyla videolara yapılan efektlerdir.

İşitsel Dijital Sanatlar

Elektronik müzik ve bilgisayar müziği: Günümüzde elektronik müzik denildiğinde elektronik öğeler kullanarak ses üreten bilgisayar ve synthesizer gibi araçlarla yapılan müzik anlaşılmaktadır. Üretimsel müzik: üretimsel müzikte sanatçı, benimsediği müzik sanatı anlayışını algoritmalar, programlar vb. aracılığıyla bilgisayara aktardıktan sonra, bilgisayar tarafından üretilen müziktir.

Edebî Dijital Sanatlar

Kod şiir: Bilgisayarın kodlama/programlama dillerini kullanarak ama aynı zamanda bir ifade biçimi olarak şiir formunda üretilen işlerdir.

Mimarinin Dijitalleşmesi

Gerek iç mekânı gerekse dış mekânı, malzeme cinsi ve uyumu, rüzgâr ve ışık gibi çevresel faktörlerin etkisi gibi pek çok bileşeni kurgulamasına imkân tanıyan mimari çizim ve modelleme yazılımları ile mimarların yazılım destekli bir şekilde ortaya koydukları yapılar kimi zaman sanatsal değere sahip olabilmektedir. Bu bağlamda pek çok dikkat çeken eserin sahibi olan kadın mimar Zaha Hadid bir dijital mimar ve sanatçı olarak örnek gösterilebilir.

Birleşik ve Kompleks Dijital Sanatlar İnternet sanatı: Yapılan sanat çalışmalarının üretim ya da dağıtım ortamı internet olduğunda, o çalışma internet sanatı olarak anılmaktadır.

Müzik görselleştirmesi: Çalan müziğin ses yüksekliği, notaları, frekans değişimleri gibi armonik unsurlara dayanılarak oluşturulan algoritma kaynaklı animasyon görsellerdir.

Doku haritalandırma: Genel anlamda yüzeylerin modellenmesiyle ilgilidir.

Sanat Oyunları: Dijital oyunlar sanat ekseninde ele alındığında mimari, animasyon, grafik, ses, müzik, sanal gerçeklik vb. pek çok bileşeniyle dijital sanatların bir araya geldiği endüstriyel ürünlerdir. Sanat

oyunları türü, oyuncuya genel anlamda zorlayıcı bir oyun deneyimi değil, sürükleyici, etkileyici ve genellikle mesaj iletme gayesinde olan atmosfer deneyimi sunar.

Siber sanatlar: Bilgisayar donanımlarını, bilgisayar programlarını, çeşitli elektronik parçaları ve daha fazlasını kullanarak yapılan sanat işlerini tanımlayan kavramdır.

Dijital yerleştirme sanatı: Dijital yerleştirme sanatı, sürükleyici ortamlar yaratmayı amaçlayan, mekâna göre yeniden ölçeklendirilebilir, kimi zaman sanal gereklige geçişi destekleyici formda ekran, görüntü, ses gibi dijital unsurların kullanılmasıyla oluşturulan sanat formudur.

Fraktal sanat: Dijital sanat kavramının bilgisayar sanatından ayrılmadığı dönemde ilk örneklerine rastlanan, algoritmik sanatın alt dalı olan bir dijital sanat türüdür. Bilgisayar programları veya bilgisayar kullanılarak algoritmalar aracılığıyla, Öklidçi geometri dışında kalan şekilsel parçalanmaları tanımlayan bir sanatsal biçimdir.

Sanal Gerçeklik Sanatı: Sanal gerçeklikle tasarlanan sanat işleri, fiziki olmayan dünyada fiziken var olmakla ilgilidir denilebilir. Sanal gerçeklik sistemlerince sağlanan ses, görüntü ve tepkimelerle zihni kurcalayarak oluşturulan gerçeklik hâlinde/evreninde meydana getirilen sanatsal çalışmalar, sanal gerçeklik sanatı olarak adlandırılır. Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik birbirine karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Sanal gerçeklikte ortam sanaldır ancak, artırılmış gerçeklikte ortam reel olmakla beraber ortama entegre unsurlar sanaldır. Hacktivizm, protesto amaçlı korsan yerleştirme sanatı olarak tanımlanabilir.

KÜRESELLEŞME ve KÜRESEL EKONOMİNİN İNŞASI

Küreselleşme her ne kadar dünyanın fiziksel şekline bir gönderme olsa da bir metafor olarak (buzul kütleleri gibi) bilgi, insan ve eşyaların hareketliliğinin sınırlı olduğu katılıkların eriyerek akışkan bir hâle dönüşmesini ve bu akışkanlıklar içerisindeki akıntılarla dünyanın her tarafında yer alan insani topluluklar arasındaki etkileşimin artarak ağlar oluşturması olarak ifade edilebilir. Katılardan Sıvılara Etimolojik açıdan “şimdi var olan” anlamına gelen ve geçmişin karşısında yeniyi vurgulayan modernlik, Avrupa’da başlayan Rönesans, Reform, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi bir dizi süreç ve olay sonrasında meydana gelen değişimlere göndermede bulunur. Ancak belki de modernliği en iyi tanımlayan ifade yine Marx’tan gelir. Marx, Engels ile birlikte kaleme aldıkları Komünist Manifesto’da bu yeni dönemi katı olan her şeyin buharlaşması olarak görür. Katılıktan kasıt insan, eşya ve bilginin sınırlı hareketliliğidir. Bu anlamda feodal toplum düzeni içerisinde insanların doğdukları yerlerin dışına neredeyse hiç çıkmaması, alet ve yiyeceklerin de benzer bir şekilde büyük çoğunlukla üretildikleri yerde kullanılması ve bilginin maddi göstergeleri olarak gazeteler, taş tabletler, kitaplar vesairenin de sınırlı bir taşınırlığa sahip olması gibi katılıklar Sanayi Devrimi ve kapitalizmi aracılığı ile erimeye başlar.

Akışkanlıklar

El emeğinin yerini alan buhar gücünün dokuma sektöründe kullanılması ile başlayan Sanayi Çağı, her şeyden önce kütleli üretim yapmayı mümkün kılar. Ayrıca bu dönemde demir ve çeliğin evrensel bir malzeme olması tahta tabak, kaşık ve direklerin yerini metal olanların almasını sağladığı gibi diğer sanayilerin makinelerinin üretilmesini de olanaklı hâle getirir. Buhar ve çeliğin birlikteliği ulaşım da yansıır. Bu noktada buharın güç verdiği lokomotifler inşa edilirken yol almasında sorun teşkil edecek coğrafi engeller (delinerek, doldurularak ya da köprüler inşa edilerek) ortadan kaldırılır. Buhar deniz ulaşımını da değiştirir. Bu noktada kölelerin bilek gücüne ya da zamansız ve belirsiz bir güç kaynağı olarak rüzgârın yelkenleri şişirmesine dayalı deniz ulaşımı terkedilir. Ancak belki de en önemlisi “hız” kavramının gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmesidir (Freyer, 2014: 42). Ayrıca katı yakıtlardan sıvı yakıtlara geçişle birlikte benzin motorunun ortaya çıkışı karanın ve denizin ardından en nihayetinde havanın da insanoğlu tarafından fethini sağlar. İlerleyen süreçte elektrik bir aydınlanma ve tramvaylar için itiş gücü kaynağı olmasının ötesinde telgraf ve telefon gibi araçların keşfiyle uzak mesafeler arasında iletişim kurmanın en önemli yolu hâline gelir. Tüm bu gelişmelerle birlikte insan, bilgi ve eşyanın akışkanlığı da artar. Akışkanlıklar içerisindeki akıntılar sayesinde de dünya coğrafyasındaki toplulukların birbirleriyle olan etkileşimi çoğalır. Bu noktada Giddens’in da vurguladığı gibi modernlikle birlikte zaman-uzam uzaklaşması anlamındaki esnekleşme, oluşan etkileşim ağları aracılığıyla dünyayı küreselleştirir. Siber Ağlar Marx’ın denenmiş (Sovyet deneyimi) ama tam olarak gerçekleşmemiş bu öngörüsünün izinde Castells 20. yüzyılın sonlarından itibaren insanoğlunun modernliğin ötesinde yeni bir süreksizliğin içinde olduğunu belirtir. Ona göre bu yeni dönem enformasyon teknolojisi alanında yaşanan gelişmelerin yol açtığı bilgi çağıdır. Bilgi çağının devrimsel teknolojik aracı ise internettir. İnternet, 1960’larda ABD Savunma Bakanlığı tarafından Sovyet nükleer tehlikesine karşı, Amerika’nın askerî birlikleri arasındaki iletişim ağının sürekliliğini tesis etmek üzere kurulur. Sovyetlerin dağılmasından sonra ise internet her türlü amaçla herhangi bir merkezden kontrol edilemeyen ve birbirleriyle sayısız biçimde bağlantı kurabilen binlerce özerk bilgisayar ağından oluşan bir ağ mimarisi aracılığıyla küresel, yatay iletişimin temelini atar. Televizyondan farklı olarak internet yazılı, sözlü, görsel-işitsel iletişim biçimlerini interaktif bir ağ içinde bütünleştirir.

Turistler ve Aylaklar

Bauman küreselleşmenin akıntıları içinde rahatça hareket eden ve tüketim toplumunun aktif üyelerini turistler olarak adlandırır. Ona göre bu “tüketiciler için hareket hâlinde olmak, aramak, bulmamak, daha doğrusu henüz bulmamış olmak mutluluk vaadidir; belki de mutluluğun kendisidir.” Aylaklar ise bu imkânların cazibesi ile büyülenip yer aldıkları toplumsal hiyerarşi açısından bundan yoksun ama bu durumdan sıyrılmak için de uğraşan kişilerdir. **SANATIN KÜRESEL EKONOMİDEKİ YERİ** Sanat, insani bir üretim olarak bilinç ve madde arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkan bir üründür. Ancak burada ortaya çıkan ürünün niteliği sanatın temel de iki tür olarak ayrışmasını sağlar: Pratik sanatlar ve güzel sanatlar. Endüstriyel sanatlar olarak da adlandırılan pratik sanatlar çömlekçilik, dokumacılık, demircilik gibi mesleki alanlarda ustalık ve maharet boyutuyla ön plana

çıkan zanaatkârlıktır. Güzel sanatlar ise edebiyat, müzik, resim, tiyatro, opera, bale, dans, sinema, mimari ve heykel gibi alanlarda estetik kaygılar barındıran üretimi içerir.

Sanat Müzeleri ve Galerileri

Müzeler tarihsel, kültürel, sanatsal ve hatta bilimsel eserler gibi farklı disiplinlerden gelen önemli nesnelerin kamuya açık olarak sergilendiği yerlerdir. Müzenin amacına, nerede bulunduğuna, kamu ya da özel sektör tarafından işletilmesine ve sergilenen nesnenin niteliğine bağlı olarak müzeler çeşitlilik gösterir. Bu noktada Şener ve Yüksel'in Avrupa müzelerini incelerken kullandıkları sınıflandırma doğrultusunda ulusal müzeler, heykel müzeleri, resim müzeleri, arkeoloji müzeleri, saray müzeleri, tasarım müzeleri, bilim müzeleri, doğa tarihi müzeleri, kent müzeleri, kilise müzeleri, ünlülerin müze evleri, etnografya müzeleri, savaş müzeleri ve oşinografi müzeleri gibi müzelerden bahsetmek mümkündür.

Turistik Kentler ve Sanat

Günümüzde de turistlerin popüler seyahat rotalarının üzerinde yer alan pek çok kent, müzeleri kadar mimari imgeleriyle de ziyaretçilerinin anılarında güzel bir yer edinir. Paris'in Eyfel Kulesi, Atina'nın Akropolis'i, Roma'nın Kolezyum'u, Pisa'nın adıyla anılan kulesi gibi pek çok mimari eser Lynch'in kent manzarası olarak ifade ettiği görünürlüğün ve okunaklılığın temel odak nesnelere dir. Dijital Platformlar ve Sanat Yunanca uzak anlamındaki "tele" ve Latince görmek anlamındaki "visio" kelimelerinin birleşmesinden oluşan televizyon, 1923 yılında John Logie Baird tarafından Birleşik Krallık'ta icat edilir ve yaygın kullanımına 1930'lu yılların başından itibaren başlanır. Siyah ve beyaz ekran görünümüne sahip olan bu ilk versiyon televizyonlardan sonra renkli olanları 1950'lerde ABD'de satışa sunulur. Türkiye'nin televizyonla ilk tanışması ise İstanbul Teknik Üniversitesi'nin 1952 yılında kendi bünyesinde yaptığı yayın ile gerçekleşir. Günümüzün küresel dünyasında televizyon, öncülü radyo gibi artık yavaş yavaş tedavülden kalkmakta ve kullanılmama durumuyla yüz yüzedir. Bunun en önemli nedeni televizyonun akışkan dünyada yaşanan değişimlerin hızına yetişememe ve internetin bunu sağlamanın yanında daha özgürlükçü bir tutum takınmasıdır.

KÜLTÜR NEDİR?

Kültür, tarihi ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan maddi ve manevi değerleri yaratmada, bunları gelecek kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür. Gelenek durumunda yaşayışların tümü ve düşünce ile sanat varlıklarının toplamı olarak değerlendirilmektedir. Bilhassa bir topluma özgü sanat eserlerinin bütünü de kapsamaktadır. Genel anlamda kültür, toplum üyesi olarak fertlerin kazandığı, inanç, sanatsal faaliyet, bilgi, gelenek, ahlaki değerler ve alışkanlıklardır. Aynı zamanda kültür, Atatürk'ün ifadesi ile anlamak, görebilmek, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir. Tüm bu ifadelerin neticesinde kültür, öğrenilen, saklanan ve aktarılan bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Aynı zamanda toplumsal yapı içerisinde maddi ve manevi unsurlardan oluşan karmaşık bir bütün olarak anlaşılmalıdır Zihinsel bir süreç olarak değerlendirilse de yaşamışlık olgusu önemli sayılmaktadır. Bu açıdan kültürün maddi ve manevi boyutta farklı unsurlara sahip olduğu da dikkat çekicidir. Çünkü maddi kültür öğeleri, toplumların gelişim aşamalarında üretim gibi teknolojik ilerlemesini ve teknik becerilerini kapsamaktadır. Binalar, araç-gereçler, giysi ya da aletler maddi kültürün öğeleridir. Bunun yanında yazılı ve yazısız kuralların bütünü, inanç, gelenek ve normlar manevi kültür öğeleri olarak değerlendirilmelidir. Alt kültür Ana ya da genel olarak değerlendirilen kültürden farklılık arz eden alt kültür, bu farklılığını davranış kalıpları, giyim, kısmen dil, inanış ya da gelenek bağlamında kazanmaktadır. Özellikle azınlıkta olan gruplarca benimsenen alt kültür, kültürel zenginliklerin oluşmasına da neden olmaktadır. Egemen kültür Bir ülkenin ya da toplumun kültürü genel kültür olarak anlam kazanmaktadır. Alt kültürün aksine toplumsal yapı içerisinde egemen olan, geniş kitleler tarafından benimsenen ve söz konusu toplumsal yapının ortak davranış kalıplarını oluşturan kültürdür. Alt kültürü oluşturan oluşum ve grupların bazen direnç gösterdiği ancak bazı ortak yaşantı durumlarında uymak durumunda kaldığı asli kültür olarak değerlendirilmektedir. Folk kültürü Toplumsal yapı içerisinde nesilden nesile aktarılan ve halkın yaşamının ayrılmaz parçası olarak ve anonim şekilde oluşan kültürdür. Kaynağını halktan alan bu kültür çeşidinde halkın yaşama biçimi yansıtılmaktadır. Dolaysız bir yansıma söz konusu olduğundan dolayı otantiklikleri dikkat çekici olmaktadır. Gelenek yoluyla doğrudan aktarılması bakımından anonim özelliği kazanan halk kültürü, içinden çıktığı grupların değer yargılarını içermektedir Kitle kültürü Kitle üretimi, iletişimi ve ulaştırması düşün ve sanat etkinliklerinin düzeyini düşürücü etkide bulunmaktadır. Kitle kültürü kavramı da bu durumu ifade etmektedir

POPÜLER KÜLTÜR

Hızlı tüketimin ve çabucak kullanımın asıl karşılığı popüler kültür olarak anlaşılmalıdır. Hızlı olması aslında kalıcılığa başkaldıran ve sürekli değişimden yana olan sermayeden kaynaklanmaktadır. Gündelik yaşamın bir kültürü hâline gelen, değerlerin, ideolojilerin ve yöneticilerin yeni formüller üreterek yarattığı ve sunduğu kültür olarak düşünülmelidir. Genel anlamda yaşam tarzının ideolojik bağlamda yeniden üretilerek emeğin yeniden oluşmasını sağlayan bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir anlamda kapitalist malın dağıtım ve tüketim bağlamında hazır hâle getirilmesidir. Yani modernite anlayışı ve daha sonra tartışılmaya başlanan postmodernite, tüketimin ve popüler kültür gibi anahtar kavramların hangi anlamlamalara sahip olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Üretim toplumunun ahlaki bir nitelik arz eden çalışma etiği, bir ödev olarak algılanmakta ve çalışmamak ahlaksızlığa denk düşmektedir. Ancak üretime duyulan had safhada ihtiyaç, çalışmanın ahlaki bir seçenek olmaktan öte, seçeneksizlik durumu olarak şekillenmesini gerekli kılmıştır. Bu gereklilik ekonomi alanında olduğu gibi, siyasal ve kültürel alanda da mevcut olmuştur. Modernleşme ile birlikte üretime sevk etme gayreti içinde olan sistem, ilk aşamada geleneksel yani özellikle biyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra tüketimi durduran kitleye yeni bir etik ya da ahlaki ölçüt getirmek durumunda kalmıştır. Bunun sebebi, kitleleri daha fazla tüketime sevk etme ihtiyacıdır. Bu bağlamda ihtiyaçlar hiyerarşisi ters yüz edilerek biyolojik ihtiyaçların yerine psikolojik ihtiyaçlar ikame ettirilmiş, modern dönemin çalışma etiğinin yerine tüketim estetiği geçirilmiştir. Modernliğin ilk evreleri yani klasik modernite dönemi, insanları çalışmanın ve üretmenin ahlaki bir davranış olduğuna ikna ederken modernite sonrası dönem yani postmodernizm, üretimin sürekli olabilmesi için tüketimi estetik anlayışı ile birleştirmiştir. İnsanları tüketerek mutlu olmaya zorlayan bu mekanizma, sadece biyolojik ihtiyaçların değil psikolojik ihtiyaçların da tatmin edilmesi ve karşılanması gerekliliğine inandırmıştır **SANATIN (DA) TÜKETİMİ**

1970'lerde başlayan ve günümüzde etkisini giderek artıran küreselleşme ile birlikte daha hızlı yaşama, üretme ancak daha önemlisi tüketme alışkanlıkları ortaya çıkmıştır. Modernleşme öncesinde var olan kadim olana uyma, yavaşlık ya da rutin gibi söylemler ile kadercilik anlayışları yerini dinamik ve yeni söylemlere bırakmaya başlamıştır. Tabii bu değerler dünyasında yaşanan gelişmeler, yeme-içme alışkanlıklarından giyim kuşama, elbette sanatsal eylem ve bakış açılarına kadar etkili olmuştur. Nitekim ticareti yapılabilir sanat üzerine yapılan vurgu bunun apaçık kanıtıdır. Kapitalizm, sanatçıya bir anlamda özgür bir ortam vaat ederken bu özgürlüğün bir yanılsama olduğunun ipuçlarını sunmamıştır. Yani geleneksel dönemlerde belirli ve sınırlı sanat ürünlerinin yerine kapitalizm, her şeyin üzerinde çalışmayı serbest bıraktığını söylerken aslında sadece pazarın istediği şekilde üretim yapma noktasında yeni bir sınırlama getirmiştir. Yani kapitalizm, sanatçıya tüketime yardımcı olabilecek bir obje oluşturmasını ve bunun sanat olarak değer kazanmasını önermiştir. Özellikle reklamlarda tüketime yardımcı olarak kullanılan bir sanat anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Bir tüketim malzemesi olarak sanatın içine girmeyen hiçbir şey kalmamıştır neredeyse. Her şey sanattır, sanat her şey, ifadesi sanatın pazar kurallarına uygun alınıp satılan bir metadan ibaret olduğunun da bir göstergesidir.

POP ART YA DA POPÜLER SANAT

Gündelik olanın sanatlaştırılması ya da yüceltilmesi olarak da adlandırılan pop art yani popüler sanat kavramı, kişisel ve sıradan olan bir tarzın yansıtılması olarak değerlendirilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde geçmişten daha da önemli şu anı ve bugünü ele alan, değer veren bir anlatı türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Popüler sanatın kaynağı, popüler kültüre ait olan ve gündelik hayatın içerisinde yer alan öğelerdir. Popüler kültür ile birlikte yürüyen pop art, estetik haz alışı duygusuna çok fazla önem vermemektedir. Pop artın hâkim olduğu yaşam biçiminde, gündelik hayat içerisinde karşılaşılabilecek her nesne sanat eseri potansiyeline sahipken nesnelere yorumlamak yerine onları görmek daha önemli sayılmaktadır. Özellikle İngiltere ve Amerika'da yaygınlık kazanan pop art terimi, 1954-57 yılları arasında tartışılmaya başlanmıştır. İki ülkede birbirinden bağımsız bir şekilde ortaya çıkan pop art terimi ilk kez İngiltereli eleştirmen Lawrence Alloway tarafından kullanılmıştır. Doğadaki her türlü nesneyi sanatsal faaliyetin bir parçası olarak kullanan akım sanatçıları, dışavurumculuk akımından uzaklaşmak istemiştir. Şimdi yani söz konusu an içinde görüntü, ses ve mevcut yapının yansıtılmasıdır pop art. Bugünü dikkate alarak kültürün poplaştığı bir anlayış hâkim olmaktadır. Sanatta bu poplaşan kültüre eklenmektedir. Bu yüzden de sanat, geniş kitlelerin tüketimine sunulan bir araç olarak kabul edilmektedir. Konserve kutularından, çizgi film kahramanlarına, herhangi bir tüketim nesnesine kadar her şey pop art içinde değerlendirilmektedir. Pop artın önemli sanatçılarından olan Andy Warhol söz konusu akımın öncüleri arasında sayılmaktadır. Kitsch Kültürü ve Sanat Sanat dünyasında zevkten yoksun, bayağı, ucuz edebiyat olarak tanımlanan kitsch, bazen de tekrar edilerek üretilen sanat eserleri olarak tanımlanmaktadır. Estetik değer taşımayan bu ürünlerde taklit önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle 1860-1870'lerde sanat tüccarları tarafından değeri düşük eserleri tanımlamak için kullanılan kavram avangardın karşıtı olarak kullanılmaktadır. Yani öncü değil, estetik deneyim olmayan taklittir. Kendi başına bir oluşum olarak kabul edilen kitsch sanat, kötü sanattan ayrı tutulmakta, her kötü sanat eseri kitsch kabul edilmemektedir. Bir anlamda yaşamın sahteliğini göstermektedir. Sahte ve uydurma olarak anlaşılan seri üretim ve sıg işler olarak değerlendirilmektedir. Bu eserlerin çoğu geçmişte yaratılan sanat ürünlerinin bir taklidi olduğu için çok fazla sorgulanmadan geniş kitleler tarafından benimsenmektedir.

TÜRKİYE'DE SANAT

Günümüz Türkiye'sinin sanatını anlamak için, geçmiş geleneklerin, sosyo-kültürel ortamın, ekonomik ve politik hayatın çözümlenmesi gerekmektedir. Sanatı önemli düzeyde yönlendiren bu etmenler, sanatı da kendi dünya görüşlerinin ifade sel biçimi olarak görmüşlerdir. Bu açıdan ele alındığında, Anadolu toprakları, dünyanın ilk yerleşim merkezlerinden olmasıyla köklü bir geçmişe sahiptir. Tarihsel bağlamdaki bu önemi, Anadolu'yu farklı kültür ve medeniyetlerin elinde, büyük bir zenginliğe kavuşmuştur. Antik dünyadan, Ortaçağ'a, yakın geçmişten günümüze kadar sürekli değişkenlik gösteren, kozmopolit bir yapıya sahip Türkiye toprakları; inançların, kültürlerin ve etnik unsurların, kendilerinin ifade biçimi olan sanatla donattıkları bir bölgedir. Sanatsal ifadenin yoğun olarak görüldüğü Anadolu, Türklerin bölgeye yerleşmesi ile birlikte yeni bir sanatsal kimliğe kavuşmuştur. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı İmparatorluğu ile Türk sanatının hâkim olduğu Anadolu'da, geçmiş ve yeni gelenekler bir arada uygulanmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti, İslam Sanatları, İran ve bölge sanatlarından oluş an ve en önemlisi temelini Orta Asya Türk Sanatına bağlayan üslubu ile eserler vermiş, Osmanlı ise erken devrinde Selçuklu mirasını devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti, tüm bu üslupları bünyesinde barındırırken bir yandan da Bizans sanatının etkisi altında kalmıştır. Bunlara rağmen, erken devrinde de kendi üslubunu oluşturmaya başlayan Osmanlı sanatı, üç ana başlıkta incelenmesi gereken bir konudur. İlk dönemini 14. ve 16. yüzyıl arasını kapsayan Erken Devir Osmanlı Sanatı oluşturmaktadır. Bu dönemde Selçuklunun tek kubbeli mescitleri örnek alınarak yapılan tek kubbeli cami planları dikkat çekmektedir. Osmanlı, Selçuklu geleneğini kendi anlayışı ile değiştirerek uygulamış ve erken devrinde kendine has üslubunu ortaya koymuştur. 16. yüzyıl ile birlikte, Osmanlı sanatının ikinci evresi olan Klasik Devir Osmanlı Sanatı görülmeye başlanmıştır. Bu dönem yapıları, oran ve orantıları, kurulum alanları, süslemeleri, merkezi plan şeması ile klasik ölçü ve tasarımlara ulaşmış, Mimar Sinan'ın elinde anıtsal yapılarla ifade biçimine kavuşmuştur. Osmanlı sanatının üçüncü evresini ise 18. yüzyılda görülmeye başlayan Batılılaşma Devri oluşturmaktadır. Bu dönem ve sonrasında, Fransa başta olmak üzere, çeşitli Avrupa ülkelerinin tesiri ile sanatta Batılı akımlar ortaya çıkar. Barok, Neo-klasik, eklektik üslup gibi disiplinler Osmanlı sanatı içerisinde kendisine yer edinir. Osmanlı sanatçıları, tüm bu tesirleri olduğu gibi almak yerine, Türk- İslam sentezi içerisinde ele almışlar ve Batılı bu akımlara Osmanlı anlayışını hâkim kılmışlardır. 19. ve 20. Yüzyıl Batılılaşma Dönemi Sanatı 1720 tarihinden sonra Osmanlı'da hemen her alanda eski gelenekler ve yeni gelişmeler arasında bir çatışma söz konusu olmuş, Lale Devri ve sonrasında yenileşme hareketleri hız kazanmıştır. Bu yenileşme hareketlerinin getirisi sonucu, 18. yüzyılda Osmanlı'da Barokbarok sanat egemen olmuş, Osmanlı sanatçısının Türk kimliğini kaybetmeden eserler verdiği bu dönemde, Nuruosmaniye Cami gibi örneklerle Barokbarok etkiler yansıtılmıştır. Batılılaşma döneminin en keskin hissedildiği alanların başında resim sanatı gelmektedir. Osmanlı'da resim sanatı İslami bakış açısı ile uygulanmamış, onun yerine minyatürlü el yazmalarından oluşan tasvir geleneği kullanılmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise Osman Hamdi Bey, Süleyman Seyyid ve Şeker Ahmet Paşa gibi isimlerin Fransa'da resim eğitimi almaları, Türk resim sanatı açısından dönüm noktalarından biridir. Sanatçılar, aldıkları bu eğitim neticesinde, Fransa'da ortaya çıkmış olan ve genel hatları ile Doğu dünyasının yaşamını, Doğuya dair mimari ve manzara betimlerini ve Doğu insanını konu edinen Oryantalist akımı benimsemişlerdir. Batılı tarzda resim yapan ilk Türk sanatçılar olan bu guruptan Osman Hamdi, ilk kez kadın betimlemesi yapan Türk ressam olması ile de önemlidir. Batılı Oryantalistlerin sefalet içerisinde ve cahil olarak gösterdikleri Doğu dünyasının yerine, Osman Hamdi, Doğuyu büyük bir zenginlik içerisinde, düşünen ve üreten kadın ve erkek figürleri ile ele almıştır. Osman Hamdi ve çağdaşları, figüratif, natürlmort, mimari, manzara ve portre çalışmalarından oluşan farklı kompozisyonlara eserlerinde yer vermişlerdir. 1882'de Osman Hamdi'nin öncülüğünde kurulan Sanâyi-i Nefise Mekteb-i Âlisi, resim, mimari, heykel ve hat sanatlarında akademik eğitimin verildiği ilk eğitim kurumu olmuştur. Burada yetişen sanatçılar, sonrasında Cumhuriyet devri Türk sanatını derinden etkilemişlerdir. 20. yüzyılın ilk çeyreği de sanat açısından yeni gelişmelere sahne olmuştur. 1914 yılında yurt dışına eğitime gönderilen; Ali Sami Boyer, Sami Yetik, Nazmi Ziya Güran, İbrahim Çallı, Hikmet Onat ve Avni Lifiç gibi farklı isimlerden oluşan ressam grubu, Türk resmini şekillendirmiştir. Çallı Kuşağı olarak da bilinen 1914 Kuşağı, izlenimcilik (empresyonizm) akımını benimsemişler, doğadan edindikleri izlenimleri canlı ve güçlü bir şekilde tuvallerine aktarmışlardır. 1914 yılı aynı zamanda kadın sanatçıların da akademik bir eğitim alma fırsatını yakaladıkları bir yıl olmuştur. Kadın

sanatçılara resim ve heykel alanında eğitim vermek için açılan İnâs Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin kadrosunda, Atatürk'ten Papa XV. Benedict'in portresine kadar, pek çok ünlü simayı resmetmiş olan Mihri Müşfik Hanım da yer almaktadır. Bu dönemde Sanâyi-i Nefise Mektebinde hız kazanan heykel eğitiminde, okulun heykel bölümünü seçerek mezun olan ilk Türk heykeltıraş İhsan Özsoy, Cumhuriyet devri heykel sanatını da etkilemiştir. İmparatorluğun son döneminde yapılan heykeller genellikle büst çalışmalarından oluşmaktadır. Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyetin ilk çeyreğinde mimarlık alanında farklı eğilimler meydana gelmiştir. Batılı mimarlık akımlarının sanatta bir yozlaşmaya yol açtığı görüşünden hareketle 1908 yılında I. Ulusal Mimari Akım doğmuş, 1930'lara kadar etkisini sürdürmüştür. Her ne kadar mimaride "millîleşme" akımı olarak ortaya çıkmış olsa da, bu dönemde bBarok, nNeo-klasik, kısmen Hint mimarisi ve geçmiş gelenekten Selçuklu-Osmanlı etkilerinden oluşan karmaşık bir üslup olan, eklektik anlayış mimariye hâkim olmuştur. Bu dönemin en önemli temsilcileri ise Mimar Kemalettin ve Vedat Tek'tir. Cumhuriyet Devri Türk Sanatı Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sanat alanında da bir yenileşme söz konusu olmuştur. Özellikle çağdaş sanat akımları ile Türk sanatı güncellenmeye ve geliştirilmeye çalışılmıştır. Resim sanatında, 1914 Kuşağı'na tepki amacıyla 1928'de Müstakil Ressamlar Birliği kurulmuş, Refik Epikman, Cevat Dereli, Şeref Akdik, Mahmut Cuda ve Nurullah Berk gibi farklı isimlerden oluşan Müstakiller, kübizm, ekspresyonizm, natüralizm gibi farklı akımları benimsemişlerdir. Yine bu gruba tepki amacıyla D Grubu Ressamları, sonrasında Yeniler Grubu ve Onlar Grubu gibi pek çok ressam birliği kurulmuş, birliklerin üyeleri, " yeni bir sanat anlayışı" ile yola çıkarak Türk resim sanatının gelişimine hız kazandırmışlardır. 1950'lere kadar etkin olan bu sanatçı grupları, Bbatılı teknikleri Anadolu folkloruna ait kompozisyonlarla uygulamışlardır. Nuri İyem gibi ressam, Anadolu insanının sorunlarını eserlerinde resmetmişlerdir. İyem'in "Toprağı İşleyen Kadınlar" isimli tablosu, gerçekçi bir bakış açısıyla dönemin sorunlarını ele alan örneklerdendir. 1950'lerden sonra değişen ve yenilenen dünya algısı ile resim sanatında da soyut ve dışavurumcu ifadeler hız kazanmıştır. Özellikle 1980'lerde, resim sanatında soyut çalışmalar hız kazanmış, bu dönemde resmin konuları arasında mitolojik öğelere de yer verilmiştir. Günümüz Türk resim sanatı, postmodern bir yaklaşıma sahne olmaktadır. Bedri Baykam gibi dönem sanatçıları, resimlerinde, fotoğraf, cam parçaları, kırık aynalar gibi farklı objeleri kullanarak, resim sanatında soyut yaklaşımlar ve sembolik anlatımlara yer vermektedirler. Cumhuriyet dönemi ile birlikte heykel sanatında bir ivme yakalanmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde, özellikle yaşanan savaş ve zaferleri konu edinen meydan heykelleri uygulamasına sıkça rastlanmaktadır. Heinrich Krippel ve Pietro Canonica gibi yabancı sanatçılar Türkiye'de eserler vermiştir. Krippel tarafından 1925'de Ankara Ulus Meydanı'na yapılan Zafer Anıtı, bu dönem heykel gruplarının önemli örneklerindedir. Erken Cumhuriyet devrinde, Ratip Aşir Acudoğu, A. Hadi Bara, Zühtü Müritoğlu, Sabiha Bengütaş, Nermin Faruki, Mustafa Nusret Suman gibi heykeltıraşlar yetişmiş ve "anıt heykel" uygulamalarında görev almışlardır. Ratip Aşir tarafından 1934'te yapılan Menemen Kubilay Anıtı bu anlayışın örneklerindedir. Meydan heykellerinin dışında özellikle 1980'lerde soyut heykel çalışmalarında bir artış görülür. İlhan Koman'ın 1980 yapımı "Akdeniz Heykeli" bu türün en özgün örneklerinden biridir. Soyut yaklaşımlarla insan-doğa ilişkisi üzerine eserler veren heykeltıraşlar Türk heykel sanatını çağdaş seviyeye taşımışlardır. Cumhuriyet döneminde mimari açıdan "ulus" bilincinin öne çıktığı görülür. 1930'larda sona eren I. Ulusal Mimari Akım'dan sonra, yabancı mimarların ağırlıklı olarak çalışmalar yaptıkları Türkiye'de, Paul Bonatz'ın mimaride "millî" olanı savunması, Türk mimarlar arasında yayılan bir görüş olmuş ve bunun sonucu olarak 1940-1950 arasında II. Ulusal Mimari Akım ortaya çıkmıştır. Emre Onat ve Orhan Arda tarafından planı tasarlanan Anıtkabir, 1944-1953 yılları arasında yapılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı mezar geleneğinden tamamen farklı bir düzende ele alınan Anıtkabir, Anadolu'nun kadim medeniyetlerinin, Hitit ve Mezopotamya kültürlerinin etkisini yansıtır. 1950'li yıllardan sonra artan kapitalizm ve liberal hareket, aynı zamanda mimarların yurt dışına daha kolay gidebilmesi, Avrupa ve Amerikan mimarilerini daha yakından tanımalarına olanak sağlamış, bu bağlamda, endüstriyel yapılarda ve şehir planlamalarında çağdaş seviyeye ulaşma hedeflenmiştir. Bu dönemin önemli özelliklerinden biri de, dinî mimaride görülen Osmanlı Klasik Sanatı etkileridir. Ankara Kocatepe Cami, Konya Hacıveviszade Cami, Adana Sabancı Merkez Cami ve Cumhuriyet döneminin en büyük camisi olan, açılışı 2019 yılında yapılan Çamlıca Cami, klasik Osmanlı camilerinin günümüz örneklerini oluşturmaktadır. Dinî mimaride görülen bu klasik Osmanlı anlayışının yanı sıra, modernist bir bakış açısıyla ele alınan cami örnekleri de bulunmaktadır. 2013 tarihli Sancaklar Cami, kurulum alanına göre düzenlenen planı, süslemeleri, malzemesi ve genel düzenlemesi ile yenilikçi bir anlayışa sahiptir.